

Tapio Toivola: Vieremän kunta sodanjälkeisinä vaikeina vuosina 1944- 1949

Sisällys

I.	Yleistä	2
II.	Säännöstely kiristyy ja seteleitä saksitaan.....	3
1.	Välirauhansopimus 19.9.1944 ei säännöstelyä helpottanut	3
2.	Viimeisin puolustusvoimien pakko-ottomääräys saatiin sodan jo päättyttyä.....	5
3.	Kun paperisetelit saksittiin kahtia	8
III.	Jännittävät vaalit – SKDL nousee johtavaksi puolueeksi	9
1.	Vuosien 1945, 1947 ja 1950 tasaväkkiset kunnallisvaalit 1920-luvun tapaan	9
2.	SKDL nousi kunnan johtavaksi puolueeksi 1946.....	12
IV.	Siirtoväen ja rintamamiesten asuttaminen	15
1.	Kunta aloitti ripeästi rintamamiesten asuttamisen.....	15
2.	Maanhankintalaki, korvauslaki ja omaisuuden luovutuslaki vahvistettiin 5.5.1945.....	16
3.	Siirtolaiset saapuivat uudestaan.....	18
4.	Asutustoiminnan käytännön toimet käynnistyvät	20
5.	Asutustilalliselle tärkeä rahoituslaki.....	22
6.	Maan tihein rintamamiestilojen asutuskeskittymä.....	23
7.	Sauna perheiden asuntona.....	24
8.	Kylmät tilat ja ruotsalaisraiviot.....	25
9.	Vääräleukaiset kaksoiset: Riku ja Uuno Marin	27
10.	Uuno Fredrik Rönkkö - Kapeaveden koulun opettajana 1944- 1966	29
V.	Koulutointa edistetään tunnollisesti	31
1.	Oppilasmäärät, koulumatkat ja oppivelvollisuuden suorittaminen	31
2.	Kunnan kenkiä jaetaan – oppilaita muista kunnista.....	32
3.	Koulukeittolatoiminta lakisääteiseksi.....	33

4.	Asutustoiminta synnytti uusia koulupiirejä	34
5.	Keskikoulua yritetään saada kuntaan	36
VI.	Terveys – ja sosiaalityö	37
VII.	Kunnan muut toimialat	41
1.	Liikuntatoimi	41
2.	Tiet sillat ja liikenne	41
3.	Palotoimi	43
4.	Kunnan sähköistäminen	44
VIII.	Kunnan talous vuosina 1944 - 1949	45

I. Yleistä

Tämä historiikki on jatkoa aikaisemmille kirjoitelmille Vieremän kunnan historiasta. Ne löytyvät netistä osoitteella Tapio Toivola Vieremä *Vieremän kunta 1922 – 1939 ja Vieremän kunta raskaiden sotavuosien aikana 1939 – 1944* sekä mm. artikkelista *Heinästä ja lihasta* oli valtaisa kysyntä. Samoin kirjoitelman löytää Vieremän veteraanien sivustolta osoitteesta <http://www.vieremanveteraanit.fi/index.php?page=vierema>.

Nämä kirjoitelmat ovat ennen muuta kunnan historiaa sen hallinnosta käsin nähtynä, missä tukeudutaan paljolti kunnanvaltuuston, -hallituksen ja kunnan muiden elimien asiakirjoihin. Sydämellinen kiitos kuuluu taaskin niille monille yksityisille kertojille, joiden muistitietoa olen saanut käyttää hyväksi. Aina kun olen päässyt eri tilaisuuksiin puhumaan, olen niissä myös udellut muistitietoa.

Erityisen huomion olen myös tässä osiossa koettanut antaa kunnan palveluksessa toimineille mestarisille huumorin taitajille ja persoonallisuuksille, Marinin veljeksille, Rönkön Uunolle ja kunnanlääkäri Simulalle, kuten edellisissä osioista Kätilö-Liinulle. Heidän monetkin sutkauksensa liittyvät heidän työtehtäviinsä.

Varsin keskeisellä sijalla tässä osassa on siirtolaisten ja rintamiesten asutustoiminta. Samoin säännöstelyn käsittely jatkuu, koska se oli oikeastaan vasta 1945 – 46 kovimmillaan. Koska yleisesti vielä niukasti käsitellyt puolustusvoimien pakko-olot yhä yllättävästi myös jatkuivat, puutun myös niihin. Niistä onkin hyvin tietoa etenkin kunnallislautakunnan pöytäkirjoissa.

Totean tässä vielä saman kuin edellisistä osioista: tekstissä esiintyneet markkamäärät on muutettu nykyeuroiksi (Tilastokeskuksen rahanarvonkerroin 1860 – 2010) ja kirjoituksen luettavuuden tähden lähdeviitteitä ei ole merkitty. Halulliset saavat ne tarvittaessa kirjoittajalta.

Vieremällä kirjan ja ruusun päivänä 23.4.2014
Tapio Toivola

II. Säännöstely kiristyy ja seteleitä saksitaan

1. Välirauhansopimus 19.9.1944 ei säännöstelyä helpottanut

Sodan päättyminen ei merkinnyt alkuunkaan säännöstelytalouden päättymistä. Suureksi paisuneen kansanhuoltoministeriön alaisina kuntien kansanhuoltolautakuntien virkailijoina toimi tuolloin lähes 7000 henkeä. Vieremällä kh:n johtajina toimi Sylvester Heiskanen, apulaisjohtajana Aune Heikkinen ja muina virkailijoina Kirsti Anttila, Elsa Kärkkäinen, Aino Matilainen, Eeva, Elsa ja Martta Nissinen sekä Telma Väänänen.

Huhtikuussa 1945 korttiannostiedotteen mukaan ostokortti tarvittiin elintarvikkeiden, jalkineiden ja vaatteiden lisäksi mm. kahvinvastikkeelle, jota sai ostaa 250 grammaa kuukaudessa. Sama määrä voitiin ostaa sokeria tai siirappia sekä pesusaippuaa tai suopaa. Tupakkavalmisteiden ostomäärät olivat vaihtoehtoisesti kaksi laatikkoa savukkeita, kahdeksan kappaletta sikareja, 50 grammaa piippu- tai suutupakkaa tai 100 grammaa nuuskaa. Suolaa sai ostaa 500 grammaa kuukaudessa jne.

Todellisesta pula-ajasta puhuttaessa eräät tarkoittavatkin juuri vuosia 1945- 46, jolloin pulaa oli paljosta muusta kuin ruuasta. On laskettu, että ihmiset laihtuivat tuolloin keskimäärin 6-7 kiloa. Opittiin syömään kasviksia ja sokeria käytettiin keskimäärin kolmasosa sotaa edeltäneeseen aikaan verrattuna. Vieremän kunnanlääkäri totesi vuoden 1945 vuosikertomuksessaan, että säännöstelymääräykset eivät ole sanottavasti alentaneet pitäjän lasten terveydentilaa, joskin lapsirikkaiden perheiden vanhemmat ovat valitelleet viljatuotteiden niukasta saatavuudesta.

Kun tilannetta arvioidaan säännöstelyn määrätyillä tuotteilla, säännöstely olikin enimmillään vasta vuonna 1946. Tuolloin säännöstelyn piirissä oli peräti 51 erilaista tuotetta, joiden hankkiminen vaati ostokortin. Bensiini, valopetrolin ja kaasuöljyn lisäksi mm. myös sakariinille, pastilleille ja partavaahdoille oli omat kuponkinsa.

On arvioitu, että pahimmillaan peräti yksi kolmasosa ravinnosta kulki kaupungeissa säännöstelyn ulkopuolella, mikä esti laajamittaisen nälän. Mustan pörssin ja omatoimisuuden avulla ihmiset täydensivät ruokavaliotaan. Iisalmen Sanomissa oli 24.11.1945 kirjoitus otsikolla *Tuottajat ja kuluttajat*, jossa todettiin, että ”maaseudulta kaupunkeihin on jatkuva tavaravirta, ei tosin aina luvallista tietä kaikenlaisten salakauppiaiden kuljettamana ja salamyhkäisiä teitä”.

Eräs lehti julkaisi alkuvuonna 1946 jopa käytössä olleiden tuotteiden mustan pörssin hintoja:

Tuote	Musta pörssi, mk	Virallinen hinta, mk
Maito, litra	20	7
Sokeri, kilo	800- 900	63
Voi, kilo	600- 700	110

Kansanhuollon toimisto oli aluksi sijoitettu kunnantalolle, mutta toiminnan laajetessa se päätettiin 30.9.1943 siirtää kulkutautisairaalan tiloihin Härköniemeen. Terveystoimen tarvittua em. tiloja kh:n toimisto siirrettiin marraskuussa 1945 Rientolaan. Myös Vieremällä kansanhuollon virkailijat saivat

kanan ”tarkkailtavakseen”, kun he puuttuivat erään tilan kananmunien luovutusmäärien vähäisyyteen. Asiasta kiukustunut emäntä kiikutti yhden kanoistaan kh:n toimistoon todeten, että munittakaa te sitä paremmin. Hänelle se ei suostu munimaan niin usein kuin normit määräsivät.

Sodan päätyttyä tavarapula johti myös erikoisen vaihtokauppatalouden kukoistukseen, mihin viranomaisten oli vaikea puuttua. Ostokorttien vaihdon ja myynnin lisäksi vaihdettiin esim. liinavaatteita kananmuniin ja perunoihin, ikkunanlaseja nauloihin ja nahkasaappaita halkoihin. Kotosto Oy oli kolmen suomalaisen tupakkatehtaan sodan aikana perustama ostokonttori. Sillä oli myös lisämessä toimipiste, jonne vieremäläisetkin myivät tupakanlehtiä.

Vielä sodan päätyttyä syksyllä 1944 Kotosto lupasi ostaa rajattomasti lehtitupakkaa ja sieltä kannustettiin ryhtymään sopimusviljelijöiksi. Tupakkaa viljeltiin Vieremälläkin useilla tiloilla jopa hehtaarien alalla. Mm. Väinö Vidgren kertoi olleensa poikasena kitkemässä kessumaata. Monet kasvattivat myös niitä omiksi tarpeikseen.

Kessunviljely oli suhteellisen tuottoisaa. Lehdet kuivatettiin useimmiten liiterien orsilla. Kovimmille tupakkamiehille kelpasivat kessun varretkin, joita sauhuteltiin sanomalehden reunasta repäistyyn paperiin käärittynä. Suosituimpia lajikkeita olivat Vieremällä puikealehtinen Palturi ja pienempilehtinen Virginia. Tuolta ajalta on sanonta: ”särkikin on kala ja kessu tupakka”. Tupakan vapauduttua vuonna 1949 säännöstelystä monien talojen orsilla jää melkoinen kessunlehtien varasto.

Tehdasvilla Oy:n ostokonttorit, jollainen samoin sijaitsi lisämessä, harjoitti myös vaihtokauppaa. Niiden lehti-ilmoituksiin ”ylijäämävillat ja lumput vaihdetaan villakankaisiin ja lankoihin” tartuttiin Vieremälläkin.

Kansanhuoltolautakunnan puheenjohtajaksi valittiin 9.9.1947 Juho Repo ja jäseniksi Lauri Eskelinen, Ville Huttunen, Juho Koskelo, Yrjö Luukkainen ja Hilja Repo sekä siirtoväen edustajana Otto Kortelainen. Lautakunnan epäkiitollisena tehtävänä pysyi yhä arvioida kunkin asiakkaan yksilöllisiä tarpeita. Oli päätettävä mm. sitä, että annetaanko rintamamiestalon rakentajalle lupa ostaa nauloja, tai mummulle lamppuöljyn ja koululaisen vanhemmille kenkien ostoluvat.

Säännöstelyn purku alkoi tuotteista, jotka olivat täysin kotimaisia. Kananmunat, kahvinvastike ja kotimaiset kalatuotteet vapautuivat vielä vuoden 1946 puolella, suola helmikuun ja sianliha maaliskuun alussa 1947. Aikaa kuvaa hyvin kirkkoherra Veikko Huttusen pieni sianporsas, joka häneltä jäi Vieremälle hänen siirryttyään juuri vuonna 1947 Kuhmoon. Hän jätti sen Pulkkaan Heikki Hukkasen kasvatettavaksi sopimuksella, jonka mukaan Hukkanen saa puolet lihoista kasvatuspalkkiona. Sian kasvettua tarpeeksi isoksi se teurastettiin ja kasvattaja otti puolikkaan itselleen ja lähetti toisen puolikkaan linja-autolla Kuhmoon. Matkalla se kuitenkin hävisi. Syyllinen löytyi linja-autoliikkeen johdon ripeän toiminnan ansiosta nopeasti.

Naudanliha vapautui säännöstelystä huhtikuun puolivälissä ja peruna vapulta 1947. Vuonna 1949 säännöstely päättyi mm. maidon, voin ja leipäviljan sekä tupakan, tekstiilien ja saippuan osalta. Eräällä tavalla ympyrä sulkeutui, kun sokerista ja kahvista alkanut säännöstely purkautui viimeisenä: sokeri helmikuussa ja kahvi maaliskuussa 1954. Tosin maan sitkein ostokortti oli

käytössä aina vuoden 1970 loppuun. Viinakorttiin leimattiin pitkäripaisessa käynnit aina vuoteen 1955 saakka ja samoin siihen oli myös merkitty ostokset.

Kansanhuollon työtehtävät vähenivät vuosikymmenen lopulla. Kh-lautakunta esitti 1.9.1947, että niiden virkailijan kuukausipalkka olisi 7000mk (noin 394 euroa). Valtuusto päätti kuitenkin, että palkka on 1.11.1947 alkaen 5500- 5800 markkaa. Kesäkuussa 1948 kansanhuoltoministeriö ilmoitti valtionavun apulaisjohtajalle lakkaavan 1.7.1948 ja kh-piiri, että 15.9.1949 alkaen kh-johtajien palkkoja alennetaan 30 prosentilla. Kansanhuoltoministeriö tiedotti 19.11.1949 kh-lautakuntien lakkautuksesta 1.1.1950 alkaen ja niiden tehtävien siirrosta kunnallislautakunnille. Kansanhuolto siirtyi takaisin kunnantalolle ja sen johtajaksi tuli Anna-Liisa Vartiainen.

2. Viimeisin puolustusvoimien pakko-ottomääräys saatiin sodan jo päätyttyä

Kunnallislautakunnalla oli käsiteltävänä 27.10.1944 puolustusvoimien Elintarvikevarikko 3:lta läänihallituksen ja apulaisnimismiehen kautta saapunut määräys peräti 379000 heinäkilon pakko-otosta. Asia oli taas lähetetty ensin kansanhuoltolautakunnan selvitettäväksi. Sen mukaan jokaisen tilan, jossa oli yli kaksi hehtaaria heinämaata, tuli luovuttaa 180 kiloa hehtaaria kohti. Ko. lukuun oli päädytty, kun jokaiselle tilalle oli jätetty vähintään se heinä määrä, joka oli laskettu kuuluvan tilan oman karjan käytössä.

Nyt saapunut ottomääräys oli vielä 122 000 kiloa suurempi syksyn 1941 lukua, jota aina joukkokieltäytymisiin saakka protestoitiin. Kun siitä oli vielä keväällä 1943 ollut osa suorittamatta ja kirjallisista määräyksistä huolimatta osa oli jättänyt luovutusvelvollisuuden suorittamatta, valtuusto oli antanut laiminlyöntien selvittelyn apulaisnimismiehelle jolla oli luonnollisesti apuna pitäjän omat poliisimiehet Farin ja Sarho.

Tiloja, joilla oli heinämaata yli kaksi hehtaaria, kansanhuollon toimiston kirjoissa oli kaikkiaan 353. Oliko kansanhuoltolautakunta yrittänyt ottaa oppia vuodesta 1941 varautumalla siihen, että kerätyksi saadaan pienempi heinä määrä tai oliko sille yksinkertaisesti tullut laskuvirhe, sillä em. kerättävä heinä määrä ylitti yli 120 000 kilolla vaaditun kilomäärän päätyen 500 450 kiloon.

Kunnallislautakunta sai nytkin valitusten ryöpyn tilojen luovutusmääristä. Jo 13.11.1944 oli käsiteltävänä kuusi valitusta. Suurimmat pienennykset tulivat Kymi Oy:n ja Enso Gutzeit Oy:n osalle, koska kummassakaan tapauksessa ei oltu huomioitu tiloilla olevaa karjaa. Kymin luovutusmäärää pudotettiin 29250:stä 15000:een ja Enso Gutzeit 13 000:stä 1980 kiloon. Herman Tiikkainen (3200kg) perusteli valitustaan sillä, että työvoiman puutteen vuoksi osa niittyjen heinistä oli jäänyt korjaamatta. Lautakunta totesi, että luovutettava kilomäärä hehtaaria kohden on ”kesän kasvullisuuden nähden verrattain pieni”, eikä muuttanut päätöstään.

Kansanhuollon tekemien selitysten perusteella esitettiin 40 tilalle vähintään 2700 heinäkilon luovutusvelvollisuutta, mikä tarkoitti tilan heinämaan pinta-alan olleen vähintään 15 hehtaaria. Ohessa on lueteltu ko. tilanomistajat ja luovutettava heinä määrä:

Tila	Kiloa
Ahlström Oy	12 000
Ahonen Ansu	3300
Enso Gutzeit Oy	13 000
Halonen Jaakko	2800
Heiskanen Lauri	3800
Heiskanen Sylvester	2800
Hirvensalo Yrjö	4900
Honkajärvi Ville	2900
Hukkanen Edith	4100
Hukkanen Juho	4100
Juntunen Aku	4350
Kaarakainen Samppa	2950
Kainulainen Jussi	3500
Kainulainen Pekka	4050
Kainulainen Topi	2700
Kauppinen Aatu	3100
Kauppinen Pekka	4700
Korolainen Anna	3650
Korolainen V. ja M.	2900
Kumpulainen Teodor	9900
Kumpulainen Ville	3100
Kymi Oy	29 250
Leinonen Eino	3500
Leinonen Heikki	3500
Mustonen Juho	3000
Nissinen Juho	3000
Partanen Elias	4400
Pesonen Lauri	3000
Pulka Hannes	2900
Pulka Lassi (A. ja P. Partanen)	5900
Rissanen Reeta	4400
Rytkönen Pekka	2750
Räsänen Juho	3400
Rönkkö Santeri	3850
Säisä A. Perill.	6700
Säisä Lauri	2700
Tiikkainen Herman	3200
Tiikkainen Santeri	3450
Vidgren Johanna	2800
Vieremän Kunta (Puomila)	2700

Joulukuun 1944 kokouksessa lautakunta nimesi heinien hankintapäälliköksi Kalle Kainulaisen ja käsitteli peräti 19 hakijan poistovaatimuksen. Se hylkäsi viisi anomusta, joista yhtä se perusteli arvelulla ”enempi heinää tiettävästi kasvussa kuin minkä mukaan luovutusmäärä laskettu”.

Asepalvelus oli perusteena neljän hakijan luovutusmäärän alentamiselle. Myös Loviisa Laurikkala ja Iida Vidgren saivat alennusta työvoiman puuttumisen vuoksi .

Yrjö Kauppisen ja Heikki Kumpulaisen luovutusmäärän alennuksen perustana oli se, että heidän heinämaakseen oli laskettu myös luonnonniityt. Abel Huttusen perillisiltä pienennettiin määrää 800 kilolla, koska mm. heinää oli todistettavasti jäänyt tekemättä 2,5 hehtaarilta. Tiina Huttunen sai 500 kiloon alennuksen, koska siirtoväelle luovutetut heinät tuli ottaa vähennyksenä huomioon.

Kalle Kainulaisen kieltäytyttyä heinien hankintapäällikkyydestä lautakunta kutsui 8.1.1945 tehtävään juuri armeijan palveluksesta vapautuneen väepeli Yrjö Pitkäsen. Samalla päätettiin ostaa kaksi Kyrömerkkistä heinien paalauskonetta, koska kunta ei ollut onnistunut saamaan niitä vuokralle. Hilda Nissisen, Aaro Laitisen ja Taavetti Oikarisen heinämaerien alennusten perusteina olivat järvenlaskuniitty, siirtoväelle luovutus ja karu heinän kasvumaa. Yhden vaatimus hylättiin. Kokouksenaan 12.3.1945 lautakunta poisti neljältä luovutusvelvollisuuden kokonaan, hylkäsi kaksi anomusta ja pienensi Elias Oikarisen heinä määrää 1000 kilolla.

Heinien ja olkien keruu ei nytkään sujunut ongelmitta. Valtuusto harmitteli kokouksessaan 27.9.1945 puolustusvoimien tarpeisiin otettujen heinien paalaus – ja kuljetuskustannusten kohonneen niin suuriksi, etteivät valtiolta heinistä saadut maksut riitä em. korvauksiin ja heinien hinnan maksamiseen luovuttajille. Se päätti maksaa luovuttajille, mutta ei niistä heinistä, joita ”puolustusvoimien vastaanottoaikoilla ei ole hyväksytty vastaanotettaviksi”. Samalla se antoi kunnallislautakunnan tehtäväksi tutkia heinien luovutuksessa mahdollisesti tehtyjä väärinkäytöksiä. Virhe-epäilyjä ei tarkemmin yksilöity. Lautakunta velvoitti syyn 20.11.1945 osittain puolustuslaitokselle, koska se viivytteli heinien vastaanotossa, jolloin osa heinistä pääsi pilaantumaan. Se totesi, että siitä koitui kunnalle noin 11 700 euron tappio.

Yhtä aikaa miesten kanssa oli käynnistynyt myös hevosten kotiutus. Tämä vähensi ratkaisevasti heinien tarvetta puolustusvoimissa. Ilmeisesti vuoden 1946 alussa Vieremää koskeva rehujen luovutusmääräyksen toteutus keskeytettiin. Tätä osoitti se, että kunnallislautakunta möi 11.2.1946 Jaakko Halosen ladossa säilytyksessä olleet heinät (1200kg) Uuno Rönkölle ja samoin Juho Rissasella olleet heinät (1000kg) tilan siirtolaisille sekä 2000 kiloa viidelle eri ostajalle. Kun pisteenä iin päälle tälle luovutusmääräyksen päättymiselle voidaan pitää Emil Huttusen anomusta saada maksu niistä heinistä, jotka hänen oli veloitettu paalauttamaan keväällä 1945, mutta joita hänen nyt ei kuitenkaan ollut tarvinnut luovuttaa. Koska heinät olivat yhä Huttusen hallussa, lautakunta päätti olla suorittamatta maksua. Se totesi myös, että mikäli Huttunen haluaa myydä ko. heinät, hän saisi niistä paremman hinnan, sillä rehuvarastojen huvettua heinän hinta oli noussut.

Heti sodan päätyttyä vuoden 1944 lopulla ja alkuvuodesta 1945 suositeltiin myös maanlaajuinen, salainen asekatkenta siltä varalta, että maamme joutuisi miehitettyksi. Kätkijät kuuluivat lähinnä suojeluskuntiin, kuten varmasti Vieremälläkin. Aseita tuotiin kuorma-autolla iltapimeällä Rientolaan, josta ne noudettiin hevosilla kylille piiloihin. Asekatkijöitä lienee ollut jopa 10000, joista 1488 tuomittiin vankeuteen. Vieremältä vain SK:n päällikkö S.A. Hukkanen sai 4 kuukauden tuomion. Asekatkenta jutun materiaali on omana osastonaan sotaylioikeuden arkistossa. Täällä paikallistasolla moni asia on vielä lopullista tietoa vailla, huhupuheiden varassa.

3. Kun paperisetelit saksittiin kahtia

Suomen Pankin vuodenvaihteessa 1945/1946 toteuttama setelien leikkaus oli erikoinen toimi, jolla valtio yritti säännöstellä myös palkkoja ja elinkustannuksia rahanarvon heikkenemisen hillitsemiseksi. Vuonna 1945 maassa oli pula kaikesta, ruuasta rakennustarvikkeisiin. Palkkojen nousua nopeutti työvoimapula.

Kansalaisten tuli leikata 1.1.1946 kaikki 5000, 1000 ja 500 markan setelinsä kahtia setelin arvon puolittamisen merkiksi. Setelien oikeat puoliskot tuli 16.2.1946 mennessä käydä esittämässä pankeissa. Pankeista saatiin kuitti valtion näin ottamasta pakkolainasta, jota se ei kuitenkaan koskaan maksanut takaisin. Toimen yhtenä tarkoituksena oli myös tehostaa verotusta, sillä kunkin luovuttamat setelimäärät ilmoitettiin verottajalle.

Huhut setelien leikkauksesta olivat olleet liikkeellä jo pitkin syksyä, vaikka päätös siitä hyväksyttiin vasta juuri ennen em. leikkauspäivää. Olipa jo marraskuussa 1945 tullut eduskuntaan lakialoite, jolla oli tarkoitus vähentää käytössä olleen rahan määrää. Samoin jopa Iisalmen Sanomista saattoi jo viikkoja ennen lukea Pohjoismaiden Yhdyspankin näyttävän ilmoituksen: ”Vielä ehdit viedä setelinne pankkiin. Tuleva rahanleikkaus ei koske talletuksia.”

Moni maksoikin velkansa tai teki ostoksensa vuoden viimeisinä tunteina ja kioskeilla ja ravintoloissa käytettiin isoja seteleitä. Näin toimi myös se muuan Rientolan uuden vuoden vastaanottajaisiin osallistunut, joka osti pääsylippunsa 500 markan setelillä, mistä urheiluseura oli luonnollisesti harmissaan.

Moni myös purnasi, että leikkaus oli ajoitettu juuri palkanmaksupäivään. Kaarakkalan koulun opettaja Lepolalle oli ”kunnan kassasta” maksettu 29.12.1945 loka-, marras- ja joulukuun palkka 1000 markan seteleinä, mistä hän vaati korvausta. Kunnallislautakunta päätti korvata joulukuun palkanmenetyksestä 90 prosenttia, mutta ei muilta kuukausilta. Heikki Oikariselle oli myös maksettu em. päivänä puiden ajosta 1000 markan seteleinä. Kunnallislautakunta lupasi vaihtaa hänen setelinsä ”oikeat puoliskot käypään rahaan”.

III. Jännittävät vaalit – SKDL nousee johtavaksi puolueeksi

1. Vuosien 1945, 1947 ja 1950 tasaväkkiset kunnallisvaalit 1920-luvun tapaan

Sotavuodet aiheuttivat sen, että joulukuussa 1936 valitun valtuuston toimikausi venyi yhdeksän vuoden mittaiseksi (1937- 1945). Ko. vaaleissa oli valittu 14 maalaisliiton ja 5 sos.dem:ien edustajaa. Pienviljelijäin puolueellakin oli ollut yksi ehdokaslista ehdokkaana mm. Sulo Penttilä, mutta se oli saanut vain 35 ääntä. Kommunisteilla ja vasemmistososialisteilla ei ollut nyt, kuten ei koko 1930- luvulla, yhtään ehdokasta, mikä johtui ennen muuta vuoden 1930 vaalilain säädöksistä.

Valtuutetuista Teodor Rönkkö oli kaatunut talvisodassa 8.3.1940. Hänen tilalleen tuli Teodor Kauppinen Kaarakkalasta. Vänrikki Ales Säisä Haajaisilta sai surmansa heti jatkosodan alussa Peurujoen taistelussa 9.7.1941. Hänen tilalleen astui Herman Tiikkainen Salahmiltä. Vuodesta 1922 alkaen valtuutettuna toimineen Heikki Hukkasen kuoltua 15.7.1941 uudeksi valtuutetuksi nousi Julius Vartiainen Konolanmäestä. Taavetti Oikarisen kuoltua 17.3.1945 hänen tilalleen tuli kauppias Kalle Ryhänen Palosenjärveltä. Valtuusto vietti hiljaisen hetken 21.12.1945 Aku Juntusen ja Kalle Kainulaisen poismenon johdosta. Tässä ”pitkän valtuuston” viimeisessä kokouksessa heidän tilallaan olivat Pekka Kainulainen ja Väinö Hyvärinen.

Välirauhasta 1944 tuli melkoinen vedenjakaja Suomen historiassa. Maamme sisäpoliittinen kenttä mullistui, kun lailliseksi tullut Suomen Kommunistinen Puolue (SKP) perusti yhdessä sosialidemokraattisen vasemmistosiiven kanssa uuden puolueen, Suomen Kansan Demokraattisen Liiton (SKDL), jonka toimintaa käytännössä johti SKP.

Suomi oli ensimmäiseen sotaan osallistunut maa, jossa järjestettiin eduskuntavaalit jo maaliskuussa 1945. Vaaleissa SKDL sai 49 edustajaa kuten maalaisliittokin. SDP sai 50 ja kokoomus 28. Vieremällä näissä vaaleissa SKDL:n prosenttiosuus oli 40.9, maalaisliiton 37.2, SDP:n 13.6 ja pienviljelijäin puolueen 4.4 sekä kokoomuksen 2.7. Äänestysprosentti kohosi peräti 77.9:ään Tämä vaalitulokset jo ennakoivat vasemmisto-enemmistöä tulevissa kunnallisvaaleissa.

Poliittisessa kentässä oli tapahtunut raju käänne vasempaan, mikä näkyi selkeänä myös joulukuussa 1945 järjestetyissä kunnallisvaaleissa. Marraskuussa 1944 käynnistynyt SKDL oli perustanut nopeasti jäsenyhdistyksiä Kaarakkalaan, Salahmille, Valkeisille ja Haajaisille sekä Ameriikkaan. SKP:n osastoja oli syntynyt Niemiselle, Kirkonkylään, Marttisenjärvelle, Nissilään ja Rotimojoelle. Kunnan keskusvaalilautakunta hyväksyi 5.11.1945 yhteensä 21 valitsijayhdistyksen ja kahden vaaliliiton asiakirjat.

SKDL:n vaaliliiton tunnuslauseena oli ”Työläisten ja pienviljelijäin edut turvattava”. Toisena oli lähinnä maalaisliittolaisten muodostama ”Maalaisväestön ja pienviljelijäin vaaliliitto”. Näissä vaaleissa SKDL:n vaaliliiton voitto oli kiistaton 1297 äänellä, 11 valtuutetulla ja peräti 56.9 prosenttiosuudella. Se oli selvästi vasemmiston paras vaalitulokset pitäjän itsenäisyysajalta. Marttisenjärveltä se sai peräti 84.7, Nissilästä 79.4 ja Salahmiltakin 67.2 prosenttia äänistä. Maalaisliiton vaaliliitolle 981 äänellä ja 43.1 prosentin ääniosuudella jäi kahdeksan valtuustopaikkaa. Vaaliliitto sai yli puolet äänistä Valkeisen (66.5 %), Vieremän (54.0 %) ja Kauppilanmäen (54.3 %) äänestysalueilta. Näiden vaalien äänestysprosentti 67.2 jäi selvästi

maaliskuun 1945 eduskuntavaalista, mutta nousi kirkkaasti koko maan tulosta (51.2 %) paremmaksi.

Valtuusto uudistui perinpohjaisesti. Joulukuussa 1936, valituista 19 valtuutetusta istui tässä valtuustossa vain kolme. SKDL:n vaaliliitosta valittiin August Juslin, joka jo vuosina 1922- 1930 oli toiminut sosialistivaltuutettuna ja vuodet 1934- 1945 SDP:n valtuutettuna. Maalaisliitosta tulivat valituksi Paavo Kettunen (1925, 1934- 1945) ja Kalle Nissinen (1931- 1945). Valituksi tuli myös Sulo Penttilä (1922- 1936). Hän oli ollut vuodet 1934- 1936 pienviljelijöiden puolueen valtuutettuna, mutta ei ollut tullut v. 1936 enää valituksi. Maalaisliiton Pekka Huttunen (1931- 1936) ja SKDL:n Akseli Pasanen (1934- 1936 SDP:n valtuutettuna) istuivat myös tässä valtuustossa. Muilla (13) ei ollut valtuustokokemusta.

Joulukuun 4. ja 5. päivänä 1945 pidetyistä kunnallisvaaleissa valitut valtuutetut:

Nimi	Ammatti	Osoite	Puolue	Valittu myös 1947	1950
Otto Haataja	Kirvesmies	Nissilä 3	SKDL		
Sylvester Heiskanen	mv.	Valkeinen 1	ML	x	
Heikki Huttunen	mv.	Valkeinen 17	ML		
Lauri Huttunen	Palstatilallinen	Marttisenjärvi 3	SKDL		x
Pekka Huttunen	mv.	Haajainen 7	ML	x	x
Lauri Hälinen	Tilallinen	Porovesi 3	SKDL		x
August Juslin	Pienviljelijä	Valkeinen 31	SKDL	x	
Eino Kaikkonen	Palstatilallinen	Nissilä 14	SKDL		
Anvi Kettunen	mv.	Kaarakkala 4	ML	x	x
Paavo Kettunen	mv.	Vieremä 13	ML		
Juho Koskelo	Palstatilallinen	Pyöree 4	SKDL	x	x
Johannes Laukkanen	Palstatilallinen	Haapajärvi 20	SKDL	x	
Yrjö Luukkainen	Opettaja	Vieremä 5	ML	x	
Jalmari Mykkänen	Kirvesmies	Valkeinen 20	SKDL		
Kalle Nissinen	mv.	Vieremä 1	ML		
Hannes Partanen	Kirvesmies	Vieremä 4	SKDL	x	x
Akseli Pasanen	Tilallinen	Salahmi 1	SKDL	x	x
Sulo Penttilä	Opettaja	Partala 12	ML tai PP		
Heikki Uotinen	Talollinen	Vieremä 3	SKDL		

Joulukuun 1947 valtuustonvaalit olivat jännittävän tasaväkiset. Maalaisliiton vaaliliitto sai 1369 ääntä ja yhdeksän valtuutettua. SKDL:n vaaliliitto jäi hieman siitä 1293 äänellä, mutta se riitti myös yhdeksään valtuutettuun. SDP oli nyt koonnut oman vaaliliiton, joka sai 245 ääntä. Se antoi yhden

valtuustopaikan ja takasi samalla vasemmistolle niukan enemmistön valtuustossa. SKDL:n osuus annetuista äänistä laski yli 12 ja ML:n kasvoi vajaa kolme prosenttia. SDP:n ääniosuus oli 8.4 prosenttia. Äänestysprosentti kohosi 77.3:een.

Kuten edellä esitetystä valtuutettujen luettelosta ilmenee, yhdeksän valtuutettua uusi paikkansa. Kolmella kymmenestä uudesta valtuutetusta oli valtuustokokemusta. ML:n Pekka Nissinen oli ollut sosialistivaltuutettuna 1922- 1924 ja 1926- 1930 sekä ML:n valtuutettuna 1937- 1945. ML:n Juhon Räisänen oli toiminut valtuutettuna 1924- 1945 ja SDP:n Aku Tervo Vuosina 1935- 1936. Aivan uusina valtuutettuina aloittivat Matti Huttunen, Robert Repo ja Ate Vidgren ML:stä ja Taneli Jauhiainen, siirtolaistaustainen Johannes Jeskanen, Arvi Martikainen ja Yrjö Ville Säisä SKDL:stä.

Lokakuun 1950 valtuustovaalit jatkuivat tasaväkisinä. SKDL:n ”Työväen ja pienviljelijöiden vaaliliitto” sai 1324 ääntä ja 11 valtuutettua. Maalaisliiton ”maatalousväen, siirtoväen ja palkansaajien vaaliliiton” äänimäärä oli 1396, mikä takasi 12 valtuutettua. SDP kokosi vain 110 ääntä, joten se jäi ilman valtuustopaikkaa. Näin maalaisliitto sai puolestaan nyt niukan enemmistön valtuustoon. Äänestysprosentti oli 73.0. Koska pitäjän väkiluku oli henkikirjan mukaan 7414, valtuutettuja valittiin 19 sijaan 23.

Joulukuussa 1945 ja 1947 järjestettyjen kunnallisvaalien tulokset äänestysalueittain:

Äänestysalue	SKDL:n vl. 1945	-1947	Maalaisliiton vl. 1945	-1947	Sos. dem:n vl. 1945	-1947
Haajainen	128	115	108	131		2
Kauppilanmäki	107	76	127	159		57
Marttisenjärvi	172	171	31	62		7
Nieminen	170	167	117	173		8
Nissilä	185	185	48	72		24
Palosenmäki	117	131	68	115		16
Salahmi	137	147	67	110		56
Valkeinen	95	132	189	252		17
Vieremä	186	169	226	295		58
Yhteensä	1297	1293	981	1369		245

Todettakoon, että maalaisliiton ääniosuus Vieremällä vuoden 1945 eduskuntavaaleissa oli 37.2 prosenttia. Se kohosi vuonna 1948 jo 42.6 prosenttiin ja oli vuonna 1951 peräti 48.1 prosenttia. SKDL:n vastaavat luvut olivat 40.9, 45.3 ja 42.1. SDP:n ääniosuus laski: 13.6, 8.0 ja 6.2. Samoin kävi pienviljelijäin puolueelle: 4.4, 0.2 ja 0.3. Kokoomuksen kyseiset luvut olivat: 2.7, 3.4 ja 2.8 ja kansanpuolueen 1.0, 0.5 ja 0.5.

2. SKDL nousi kunnan johtavaksi puolueeksi 1946

Edellä on jo kerrottu, kuinka välirauhan ehtojen laillistama SKP ja SDP:n vasemmistosiipi perustivat yhdessä uuden puolueen, Suomen Kansan Demokraattisen Liiton (SKDL), joka saavutti ensimmäisissä sodanjälkeisissä kunnallisvaaleissa 4. -5.12..1945 Vieremällä kiistattoman vaalivoiton saaden 56.9 prosenttiosuudella 11 valtuutettua maalaisliiton osuuden jäädessä 43.1 prosenttiin ja 8 valtuutettuun.

Nopeasti perustamisten jälkeen sekä SKDL että SKP toivat näkemyksiään esille kirjelmien ja julkilausumin. Ensimmäinen valtuustolle osoitettu julkilausuma löytyy huhtikuulta 1945. Tuolloin valtuusto oli valinnut 12 hakijasta kunnankirjuriksi sitä jo pidempään vanhemman toimistoapulaisen nimikkeellä hoitaneen Kerttu Partasen. Päätöksestä valitettiin. Läänihallitukselle päätöksestä annettuun selvitykseen liitettiin SKP:n Vieremän osaston 12.4.1945 laatima julkilausuma. Asiaan palataan edempänä.

Varsin mielenkiintoinen ja ennakoivasti oikean suuntainenkin oli Vieremän SKDL:n osaston 3.6.1945 valtuustolle osoittama vaatimus valita keskusvaalilautakuntaan ja jokaisen äänestysalueen vaalilautakuntaan puheenjohtaja ja lisäksi puolet jäsenistä SKDL:ään kuuluvista henkilöistä. Valtuusto ei näistä vaatimuksista riemastunut, vaan kirjasi, että puheenjohtajaksi tuli valita henkilöitä, jotka ovat aikaisemminkin toimineet ko. lautakuntien johdossa.

Keskusvaalilautakunnan puheenjohtajaksi valtuusto valitsi 20.6.1945 Sulo Penttilän ja jäseniksi Juho Räisänen ja Eero Rönkön maalaisliitosta sekä August Juslinin ja Hannes Partasen SKDL:stä. Pääsääntöisesti samoin meneteltiin 3-jäsinisten vaalilautakuntien suhteen: kaksi maalaisliitosta ja yksi SKDL:stä. Esim. Kirkonkylän lautakunnan muodostivat Ville Räisänen (pj.), Eero Hukkanen ja Pekka Lappalainen (SKDL), Marttisenjärven Lauri Eskelinen (pj.), Erkki Heiskanen ja Lauri Huttunen (SKDL).

Salahmin vaalilautakuntaan kuuluivat Väinö Samola (pj.), Santeri Tiikkainen ja Veikko Huttunen (SKDL). Nissilän lautakunnan koostumus oli poikkeava: Heikki Leinonen (pj, ml.), Otto Haataja (SKDL) ja Jalmari Ryytty (SDP/SKDL). SKDL:n kunnallisjärjestö esitti 11.6.1945 valtuustolle, että myös Kansan Sana otettaisiin ilmoituslehdeksi.

Vaalituloksen myötä SKDL:n aika koitti 1946. Uuden valtuuston järjestäytymiskokouksessa 7.1.1946 se esitti valtuuston puheenjohtajaksi vuodet 1934- 45 SDP:n valtuutettuna toiminutta August Juslinia. Maalaisliitto esitti neuvottelutaukoa, mutta siihen ei suostuttu. Seurasi suljettu lippuäänestys, jossa Juslin sai 11, Sulo Penttilä 7 ja Paavo Kettunen yhden äänen. Varapuheenjohtajaksi valittiin Kalle Nissinen 11 äänellä, Penttilä sai 5, Mykkänen 2 ja Kettunen yhden äänen.

Valmisteluvaliokuntaan valittiin Juslin, Partanen ja Mykkänen SKDL:stä ja Kettunen ja Nissinen maalaisliitosta. Valtuuston ja suurimpien lautakuntien jäsenille maksettavasta päivärahasta jouduttiin äänestämään. Mykkäsen esittämä 200 markkaa (noin 15 euroa) voitti Nissisen esittämän 100 markan äänin 12-7. Ilmoituslehdiksi hyväksyttiin yksimielisesti Iisalmen Sanomat ja Kansan Sana.

Myös kunnallislautakunnan puheenjohtajasta jouduttiin äänestämään. Paavo Kettusen mielestä tulisi valita henkilö, jolla on ”kunnallisasiain hoidosta kokemusta”. Hän esitti valittavaksi Taavetti Kettusta Niemisiltä. Jalmari Mykkänen ilmoitti SKDL:n olevan Ilmari Partasen takana ja totesi Kettusen asuvan ”liian kaukana keskustasta”. Äänestyksessä Partanen sai 11 ja Kettunen 8 ääntä.

Myös kuntainliittopaikat siirtyivät pääosin SKDL:lle. Mm. Tarinaharjun Parantolan liittovaltuustoon asetettiin August Juslin ja Siilinjärven piirimielisairaalan liittovaltuustoon Ilmari Mykkänen. Tosin yhteisen kunnansairaalan johtokuntaan istutettiin maalaisliiton Paavo Kettunen.

Kunnallislautakuntaan SKDL sai myös enemmistön. Puheenjohtaja Partasen lisäksi ko. puolueesta siihen valittiin Eino ja Lauri Kaikkonen Arttu Martikainen ja Otto Reis. Maalaisliitosta siihen tulivat Heikki ja Pekka Huttunen, Juho Kattainen ja Heikki Melartin. Ville Vidgren valitti läänihallitukseen lautakunnan kokoonpanosta, mutta muutosta ei tullut. Vuonna 1945 ko. lautakuntaan olivat kuuluneet Kalle Nissinen (Pj.), Sylvester Heiskanen, Eero Hukkanen, Pekka Huttunen, Taavetti Kettunen, Pekka Niskanen, Pekka Nissinen, Taavetti Oikarinen ja Teodor Vidgren. Kaikki olivat maalaisliiton vaaliliitosta. Oikarisen kuoltua 17.3.1945 hänen tilalleen tuli Eero Mehtonen.

Kansakoululautakuntaan tuli August Juslin ja Ilmari Partanen SKDL:stä ja Ville Räisänen maalaisliitosta. Lisäksi siihen tuli valita kaksi opettajaa, joiksi Opettajayhdistys oli esittänyt Agusta Kahasta ja Yrjö Luukkaista. Valtuusto nimesi kuitenkin Kahasen sijaan Sulo Penttilän. Huoltolautakunnankin puheenjohtajista äänestettiin. Vaaleissa entinen puheenjohtaja Väinö Hyvärinen sai 7 ja Jalmari Mykkänen 11 ääntä.

Perin kiintoisa keskustelu käytiin 9.4.1946 valtuustossa kansakoulujen luokkahuoneiden käyttöoikeudesta. Vieremän SKDL:n kunnallisjäsenistö oli 19.3.1946 pyytänyt saada käyttää kansakoulujen luokkahuoneistoja puolueensa ”alaisten opintokerhojen kokoushuoneina”. Lauri Huttunen kannatti esitystä sanomalla, että ”koska demokratia on päässyt vallalle, olisi jokaisen kansalaisen oltava selvillä myös politiikasta”. Yrjö Luukkainen puolestaan vetosi koulujen säilyttämiseen ”lasten maailmoina” ja katsoi, että kunnallislautakunnan 14.1.1946 tekemä päätös tuli pitää voimassa.

Palosenmäen koulun johtokunta oli 13.1.1946 antanut luvan eri yhdistyksille ja järjestöille käyttää koulun tiloja tilaisuuksiensa järjestämiseen. Kunnallislautakunta kumosi kuitenkin tällaisen järjestelyn. Se vetosi kouluhallituksen ohjeeseen 17.8.1945, jossa todettiin, että ulkopuoliset voivat järjestää koulujen tiloissa vain opintokerhotoimintaa ja lauluharjoituksia eikä puolueiden tilaisuuksia tule sallia. Tähän päätökseen yhtyi myös valtuusto.

Vuonna 1947 valtuusto ei äänestellyt. Erimielisyyttä ilmeni vasta vuoden viimeisissä 22.12.1947 kokouksessa päätettäessä vuoden 1948 talousarviosta. Kunnallislautakunnan esityksen loppusummaa avustusten jaosta Juho Koskelo piti liian suurena: 46 000 markkaa (2590 euroa) tuli laskea 20 000 markkaan. ”Tyytymättömyyttä esittivät”, kuten kunnankirjuri Palviainen asian ilmaisi, myös Otto Haataja, Lauri Huttunen, Eino Kaikkonen, Jalmari Mykkänen, Hannes Laukkanen ja Hannes Partanen sekä Heikki Uotinen SKDL:stä.

Heikki Huttunen esitti lisättäväksi em. talousarvioon 50 000 markkaa luovutettavaksi sankaripatsastoimikunnalle. Nyt tyytymättömyyttä esittivät Eino Kaikkonen, Lauri Hälinen, Juho

Koskelo ja Heikki Uotien SKDL:stä. Näin myös Huttusen esitys meni läpi ja kunnan edustajaksi sankaripatsastoimikuntaan valittiin Hannes Partanen ja Mikko Ikola.

Joulukuun 1947 jännittävän tasaväkisissä vaaleissa sekä maalaisliitto että SKDL saivat kumpikin yhdeksän valtuutettua ja nyt omilla listoillaan esiintynyt SDP yhden valtuutetun. Jännittävä valtuuston puheenjohtajavaali päättyi 9-9 tasatulokseen. Äänestyksessä annettiin yksi tyhjä lippu, joten puheenjohtajuus oli arvottava Juho Räsäsen ja August Juslinin välillä. Arpa suosi Juslinia ja Räsänen valittiin varapuheenjohtajaksi.

Valmisteluvaliokuntaan tulivat Juslin ja Koskelo SKDL:stä, Aku Tervo SDP:stä ja Juho Räsänen ja Pekka Nissinen maalaisliitosta. Kunnallislautakunnassa jatkoivat Ilmari Partanen (pj.), Huttuset, Kaikkoset, Kattainen, Martikainen, Melartin ja Reis.

Valtuusto joutui 2.8.1946 äänestämään Vieremän Demokraattisten Nuorten avustusanomuksesta Helsinkiin tehtävälle matkalle. Äänen 10-9 valtuusto myönsi tarkoitukseen 5000 markkaa (366 euroa).

Vuoden ensimmäisessä kokouksessa 12.1.1949 äänestettiin taas suljetuin lipuin puheenjohtajasta. Nytkin äänät menivät tasan 9-9 Juslinin ja Räsäsen kesken SDP:n Yrjö Säisän saadessa yhden äänen. Arpa suosi tällä kertaa Räsästä. Juslin valittiin varapuheenjohtajaksi. Valmisteluvaliokunta jatkoi samassa kokoonpanossa. Nyt vain Räsänen oli sen puheenjohtaja. Ilmoituslehtien joukkoon Johannes Jeskanen yritti lisätä siirtoväen keskuudessa luetun Sisämaa-lehden, mutta se ei saanut kannatusta. Kunnallislautakunnan puheenjohtajana jatkoi Ilmari Partanen. Melartinin tilalle tuli Ate Vidgren ja Reisin tilalle siirtolaistaustainen Feodor Kanninen.

IV. Siirtoväen ja rintamamiesten asuttaminen

1. Kunta aloitti ripeästi rintamamiesten asuttamisen

Jo aikaisemmin on todettu, että maata myös rintamamiehille–ajatus nousi valtuustossa esille niinkin varhain kuin 23.11.1940, jolloin se vastasi Vieremä Aseveljet ry:n asiaa koskevaan kirjelmään. Samalla se perusti toimikunnan pohtimaan kysymystä. Toimikunta ehdotti 5.6.1941 perustettavaksi kunnan omistamalle Riihijärven tilalle Kotvakkjoen varrelle neljä noin kahden hehtaarin asuntotilaa ”mieluummin perheellisille aseveljille”. Samalla valtuusto päätti tutkituttaa kunnan muidenkin tilojen mahdollisuudet. Jatkosodan alkaminen keskeytti kuitenkin nämä pyrkimykset.

Rintamamiesperheiden maansaantimahdollisuuteen palattiin uudestaan jatkosodan vielä kestäessä. Valtuusto teki 25.4.1944 – jo vuosi ennen maanhankintalain säätämistä - periaatepäätöksen luovuttaa omistamansa Hankamäki–tilan kokonaisuudessaan perheellisille rintamamiehille. Tila sijaitsi Ameriikan Vesipurolla.

Valtuusto myönsi 28.12.1944 rintamamiesten kotiuttamisjuhlan järjestämisestä aiheutuneisiin kustannuksiin 5000 markkaa (noin 800 euroa). Samalla se päätti, että Hankamäeltä luovutettavat asutustilat ovat ilmaisia ja kehotti kunnallislautakuntaa neuvottelemaan Aseveljet ry:n kanssa tilojen koosta, saajista ynnä muusta. Valtuusto myönsi myös Aseveljien yhdistykselle 10000 markan (noin 1600 euroa) avustuksen heidän rakennustoimintansa tukemiseen. Aseveliyhdistyksen lakkautus 22.1.1945 vaikeutti luonnollisesti hankkeen etenemistä.

Kuitenkin jo 14.3 1945 valtuusto päätti jakaa Hankamäki-tilalle kymmenen asevelipalstaa ja nimesi saajat:

Saaja	Kylä, tms.
Topi Hyvönen	Vieremä
Paavo Kauppinen	Vieremä
Rikhard Marin	Valkeiskylä
Matti Nuutinen	Haajaistaival
Kalle Nevalainen	Iisalmi 2
Johannes Rönkkö	Vieremä 10
Heikki Huttunen	Kauppilanmäki
Ville Kananen	Marttisenjärvi
Pekka Kauppinen	Vieremä
Reittu Komulainen	Valkeiskylä

Asutuslautakunnan esittämänä 14.4.1945 otettiin 0.5 miljoonan markan (melkein 60 000 euroa) laina asustustoiminnan rahoittamiseen. Samaan aikaan kunnallislautakunta kielsi rakennuspuiden kaadon Hankamäen tilalta ennen kuin palstojen jako oli suoritettu.

Palstojen jako kesti kuitenkin varsin kauan. Vasta 22.12.1947 valtuusto saattoi luovuttaa lahjakirjat, kuten edempänä tarkemmin kerrotaan. Saajien määrä oli kasvanut yhdellä ja henkilöt olivat osin

vaihtuneet. Yllä luetelluista henkilöistä kuusi ensimmäistä oli yhä lahjakirjan saajien joukossa. Kahdeksan sai kuuden hehtaarin, kaksi viiden hehtaarin ja yksi yhden hehtaarin palstan.

2. Maanhankintalaki, korvauslaki ja omaisuuden luovutuslaki vahvistettiin 5.5.1945

Yllämainitut lait loivat pohjan siirtoväen sijoittamiselle ja samoin myös rintamamiesten asuttamiselle täällä Vieremälläkin.

Lähes puolimiljoonaisen karjalaisväestön uudelleen siirtyminen Kanta-Suomeen ja vuoden 1940 pika-asutuslaista saadut kokemukset nopeuttivat osaltaan maanhankintalain säätämistä niin, että se ja siihen liittynyt oheislainsäädäntö oli valmis, kun ns. Lapin sota päättyi huhtikuussa 1945.

Lain perusteella maataloussiirtoväelle, joka oli oikeutettu maan saantiin, tuli muodostaa viljelys- ja asuntoviljelys- sekä asuntotiloja. Luovutetulla alueella asuntotontin omistaneella siirtolaisella oli myös mahdollisuus maansaantiin. Pinta-alaltaan viljelystila tuli olla vähintään niin suuri, että ne tarjosivat ainakin 75 prosenttisesti elannon perheelle omalta tilalta. Laki koski myös perheellisiä rintamamiehiä, soteleskiä, -orpoja ja -invalideja.

Säädösten mukaan viljelystilaan tuli erottaa maatalouskelpoista maata verotusarvojen perusteella 6-15 muunnettua peltohehtaaria ja metsämaata sen verran, että kotitarvemetsän lisäksi oli ns. talousmetsää, jonka vuosittainen tuotto oli enintään 75- 125 kuutiometriä.

Asuntoviljelystilan enimmäiskoko oli 2-6 hehtaaria maatalousmaata ja ns. kotitarvemetsä. Asuntotilojen maksimikoko oli kaksi hehtaaria. Lisäksi muodostettiin 20 aarin asuntotontteja. Lainsäädäntöön sisältyi myös kielipoliittinen ulottuvuus: suomenkielistä väestöä ei juuri saanut sijoittaa ruotsinkielisiin pitäjiin.

Maatalousministeriön Asutusasiain Osasto (ASO), jonka johdossa oli Veikko Vennamo, johti koko laajaa asutustoimintaa. Se myös valvoi sekä tilojen muodostamisia että niiden kunnostamisia. Se myös määritteli ne pitäjät, joihin karjalaisen maatalousväestön tuli siirtyä, ja valmisteli karjalaisten lopullisen sijoitussuunnitelman jopa kyläkohtaisella tarkkuudella.

Asutusasiain Osasto hankki jo vuoden 1944 lopulla tiedot kaikkien tulevien sijoituskuntien alueilla sijaitsevasta yli 10 peltohehtaarin tiloista. Niiden pohjalta ASO:ssa sitten laadittiin laskelmat asutukseen saatavissa olevasta maasta. Ne tehtiin kunnittain ja omistajaryhmittäin siten, että ensisijaisten maanluovuttajien maat käytiin läpi tiloittain. Edellä mainittu karjalaisten lopullinen sijoitussuunnitelma valmistui ASO:ssa 3.9.1945. Siinä Vieremä ja Sonkajärvi tulivat korpiselkäläisten sijoituspaikkakunniksi, Iisalmi ja Kiuruvesi sekä osin Keitele, Pielavesi ja Lapinlahti suistamolaisten.

Maata tuli ottaa lähinnä valtiolta, kunnilta ja seurakunnilta sekä pyrkiä ostamaan sitä vapaaehtoisilla kaupoilla. Lain mukaan maansaannin turvaamiseksi voitiin pakkolunastaa yhtiöiden maita, joita Vieremällä olikin runsaasti. Kun oli selvää, ettei em. ryhmien maa riittäisi, jouduttiin turvautumaan varsinaisen viljelysväestön maihin, vaikkakin he olivat toissijaisia luovutusvelvollisia. Luovutettavan osan suuruus kasvoi viljelijäväestöllä tilakoon mukaan. Se oli 10 prosenttia tilasta,

jonka koko oli 25 hehtaaria ja 45 prosenttia, jos tilan koko oli 100 hehtaaria. Esimerkiksi 25-35 hehtaaria maatalousmaata omistaneet tilat joutuivat alarajan kohdalla luovuttamaan 10 prosenttia peltoalastaan ja alarajan ylimenevältä osalta 41 prosenttia. Pakkoluovutettava maa otettiin ensisijaisesti luovuttavan tilan laitamaista.

Kentällä ASO:n alaisena maanhankintalain toimeenpanosta huolehtivat maanlunastus- ja asukkaanottolautakunnat, joissa oli jäseninä asiantuntijoita, maansaajia ja – luovuttajia. Lain teknisessä toimeenpanossa Maatalousseurojen Keskusliitolla ja sen kenttäorganisaatiolla oli varsin keskeinen rooli.

Nopeasti maanlunastuslain tultua voimaan, maanlunastuslautakunnat alkoivat muodostaa asutustiloja, mutta niiden osoittaminen asukkaanottolautakunnan toimesta käynnistyi vasta vuoden 1946 puolella. Tilojen asuttamisen käytännön toimet olivat meidän alueellamme Kuopion Maanviljelyseuran asutustoimikunnalla ja sen alaisilla asutustoimistoilla kunnissa. Käytännön työmyyrä oli asutusneuvoja.

Siirtoväen sodassa menettämä omaisuus korvattiin korvauslain mukaan 0.5 miljoonan markkaan asti (noin 88 000 euroa) 100 prosenttisesti. Suuremmista omaisuuksista sai korvauksen alenevan asteikon mukaan. Suurin korvaus, joka yksityiselle voitiin maksaa, oli kolme miljoonaa markkaa. Siirtoväen toimeentuloa helpottamaan oli jo 9.2.1945 annettu laki ennakkokorvauksista, jota myönnettiin vain kiinteästä omaisuudesta.

Valtiokonttori maksoi siirtoväen omaisuuden korvaukset, kun saajan taakse jääneestä maatalouskiinteistöstä oli laadittu korvausasiakirja, jossa oli eritelty myös irtaimisto, kotieläimet, koneet ja muut maatalouskalusto sekä yksityinen irtaimisto huonekaluista vuodevaatteisiin ja kun erityinen arvioimislautakunta oli sen käsitellyt ja hyväksynyt.

Maansaantiin oikeutetuilta pidätettiin peräti 80 prosenttia tilanostoa ja sen kunnostusta varten. Näitä ns. korvausobligaatioita säilytettiin valtiokonttorissa. Loput 20 prosenttia annettiin osaksi rahana osaksi valtion obligaatioina. Kaikki obligaatiot oli sidottu indeksiin.

Mistä sitten johtui, että osalle ihmisistä on jäänyt sellainen käsitys, että asuntotilojen saajille tilat on luovutettu ilmaiseksi? Ehkäpä eräänä osasyynä tällaiseen väärinkäsitykseen oli kuntien heti sodan jälkeen ilmaiseksi luovuttamat asevelitilat, kuten kuntamme Hankamäki-tilalle tehtiin.

Toisaalta virheellinen käsitys saattoi myös osaltaan johtua siitä, että tilankaupat maksettiin em. valtiokonttoriin jätetyillä indeksiin sidotuilla obligaatioilla. Tilanmaksu suoritettiin vasta viiden vuoden kuluttua hallintasopimuksen allekirjoituksesta. Maa oli hinnoiteltu 31.12.1944 hintatason mukaan.

3. Siirtolaiset saapuivat uudestaan

Edellä on jo kerrottu, kuinka talvisodan puhkeaminen aiheutti ennen kokemattoman väestösiirron. Lähinnä Ilomantsin alueelta lähtöisin olleet arviolta noin 2500 evakkoa tuli nopeasti majoittaa pääasiassa pitäjän taloihin ja kouluille, joissa koulunpito keskeytettiin. Talvisodan päätyttyä moni tšekäläisistä siirtolaisperheistä pääsi kuitenkin palaamaan takaisin kotiinsa jo keväällä 1940, koska heidän talonsa ei jäänyt talvisodan rauhassa rajan taakse.

Monet evakot menettivät kuitenkin em.rauhassa kotinsa. Heidän asuttamiseksi Kanta-Suomeen ryhdyttiin puuhaamaan ns. pika-asutuslakia, joka vahvistettiin 28.6.1940. Jo tämä laki sisälsi mm. maan pakkoluovutusvelvollisuuden ja siirtoväen menettämisen omaisuuden korvaussäädöksen.

Valtuusto otti jo 20.12.1940 varsin realistisen kannan kuntakohtaiseen pika-asuttamissuunnitelmaan, jossa pitäjään tulisi perustaa siirtolaisille 82 ns. asuntotilaa, joiden pinta-alat olisivat 0.5- 2 hehtaaria.

Valtuusto piti näin pienten tilojen muodostamista varsin kyseenalaisena, koska ”asutettavat perheet eivät saisi tilalta mitään muuta kuin asunnon ja sen olisi niin muodoin hankittava muualta elantonsa ja kun kunnassa on varsin runsaasti kokonaan tilatonta väestöä sekä ennestäänkin paljon kääpiötiloja”. Se esitti ASO:lle, että tilakokoa suurennettaisiin ja perustettaisiin vain muutama tila kirkonkylän läheisyyteen.

Jatkosodan alettua menetetyt alueet vallattiin nopeasti takaisin ja asukkaat palasivat nopeasti sinne. Myös pika-asutuslain toimeenpano keskeytettiin. Vieremä tyhjentyikin lähes kokonaan siirtolaisista.

Jatkosodan lopulla kansalaiset joutuivat uudestaan evakkotielle. Toisin kuin esim. Kiuruvedelle ja Lapinlahdelle Vieremälle ei vielä syksyllä 1944 sijoitettu juuri siirtoväkeä. Lapinlahdella siirtoväkeä oli tuolloin noin 2000 ja Kiuruvedellä 1700, mutta Vieremällä ko. luku oli henkikirjan mukaan vain 77.

Siirtolaisten vähyys kunnassa ilmeni myös kunnanlääkäri Lehdon kertomuksesta vuodelta 1945. Siinä hän arvioi siirtolaisten määrän alkuvuonna noin sadaksi ja totesi sen kasvaneen kesäkuussa noin 450:een, minä se pysyi seuraavaan vuoteen saakka. Koulutilastojen mukaan siirtolaisoppilaita opiskeli kevätlukukaudella 1945 Salahmilla 17. Heistä yhdeksän oli Suojärveltä, kaksi Ilomantsista ja Viipurin kaupungista sekä yksi Kirvusta, Nujamaalta, Säkkiärveltä ja Valkjärveltä.

Tikanniemellä siirtolaisoppilaita oli kuusi: kaksi Ilomantsista ja Inkeristä sekä yksi Pelkosenniemeltä ja Soanlahdelta. Syyslukukaudella heitä oli myös kuusi, kaikki Soanlahdelta. Kauppilanmäessä oli yksi Ilomantsista kotoisin ollut oppilas. Kirkonkylän koulusta nämä tiedot puuttuivat. Salahmin siirtolaisoppilaiden määrä laski syyslukukaudella seitsemään: neljä Soanlahdesta ja kolme Korpiselästä. Pienennys johtui siitä, että kevätlukukaudella siellä oli toiminut siirtolaislasten siirtola.

Valtuusto päätti 20.6.1945, että kunnassa asuvalle siirtoväelle ei perusteta omaa äänestysaluetta heidän vähälukuisuutensa vuoksi (henkilökirjan tiedot 1.1.1945), vaan he voivat äänestää Kirkonkylässä. Sen sijaan mm. Kiuruvedellä ja Lapinlahdella sellaiset perustettiin.

ASO:n valmisteleva maataloussiirtoväestön sijoitussuunnitelma vahvistettiin ministeriössä 29.6.1945. Siinä Sonkajärvi ja Vieremä tulivat korpiselkäläisten sijoituspaikkakunniksi. Vaikka lopullinen kyläsijoitussuunnitelma vahvistettiin 3.9.1945, korpiselkäläisten siirtyminen tänne alkoi vasta keväällä 1946 sitä mukaa kun tila oli erotettu ja asukkaanottolautakunta määrännyt asukasperheen.

Korpiselkäläisten siirtyminen ei sujunut yhtä kivuttomasti kuin esim. salmilaisten, jotka oli sijoitettu jo syksyllä 1944 Lapinlahdelle, josta sitten myös tuli heidän lopullinen sijoituspaikkakuntansa. Korpiselkäläiset siirtyivät tänne pääasiassa Vöyrin kunnasta. Tänne asettuneiden siirtolaisten lukumäärä oli kaikkiaan noin 750.

Suurin osa muuttaneista oli Korpiselästä, mutta heitä tuli myös Ilomantsista, Impilahdelta, Ruskealasta, Soanlahdelta, Suistamolta ja Suojärveltä. Vuoden 1950 henkikirjan mukaan heitä oli täällä 352 naista ja 392 miestä eli yhteensä 744 henkeä. Lisäksi Vieremälle muutti 1943 ja 1944 Inkeristä 40 henkeä, joista lähes kaikki joutuivat joulukuussa 1945 palaamaan takaisin Neuvostoliittoon. Vuonna 1950 siirtolaisten osuus pitäjän väkiluvusta oli 10.1 prosenttia. Vieremälle muutti myös melko paljon naapuripitäjistä maansaantiin oikeutettuja rintamamiehiä ja sotaleskiä.

Siirtolaisten sopeutumisesta uuteen asuinympäristöönsä on monia erilaisia kertomuksia, joista mahdollisimman usea tulisi saada merkityksi muistiin. Ohessa pari aiheeseen liittyvää tositarinaa.

Kunnallislautakunnan kokouksessa 9.10.1944 kirjanpitäjä Hanna Ripatti kävi henkilökohtaisesti pyytämässä, että kunnantalon navetta vuokrattaisiin hänen siirtolaissisarensa lehmille 50 markalla (noin 8 euroa) kuukaudelta. Lautakunta hyväksyi pyynnön ehdolla, että syntyvä karjanlanta saadaan käyttää korvauksetta kunnan viranhaltijain viljelypalstoille.

Asiaan palattiin 24.11.1944, koska rouva Ripatti oli vaatinut, että hän saisi päättää itse lannan käytöstä. Lautakunta muuttikin päätöstään siten, että Ripatti oli oikeutettu perimään kansanhuollon apulaisjohtaja Aune Heikkiseltä ja kunnankirjuri Kerttu Partaselta, joilla oli lantojen etuosto-oikeus viljelmilleen kunnan palstoille, 10 markkaa kuormalta.

Toisessa kertomuksessa eräs silloinen pikkutyttö muistelee, kuinka heidän nelihenkinen perheensä majoitettiin isäntäperheen pienimpään ns. piiankamariin ja kuinka heidän keittopadalleen ei tahtonut millään löytyä tilaa talon liedeltä.

Ennen pitkää he saivat rintamamiestilan, jonka pihamaan läpi entisellä isännällä oli tapana kuljettaa karjansa edempänä sijaitsevalle laitumelle. Kertojan isä piti tätä silkkana ilkeytenä, koska muutakin kautta karja olisi hyvin saatu laitumelle.

Kerran kun kertojan isä oli havainnut isohkon ampiaispesän em. karjankuljetusreitillä varrella, hän oli käskenyt tyttönsä sohaista ko. pesän rikki karjan saapuessa paikalle ja juosta sitten huomaamattomasti pois. Pesänsä rikkoutumisesta vihastuneet ampiaiset kävivätkin lehmien kimppuun, mitkä vauhkootuneina hajaantuivat pitkin metsää. Kertojan mukaan karjan kuljettaminen heidän kotipihansa läpi, missä ne myös olivat monesti tallanneet viljelyksiä, päättyi tähän kertaan.

Eräänlainen merkkipaalu tänne muutolle oli Viktor Palviaisen valinta 28.5.1946 Vieremän kunnankirjuriksi Kerttu Partasen jälkeen. Päätöspykälään oli merkitty Viktorin kotipitäjäksi Vöyri ja suluissa oli Korpiselkä. Valinta oli sikäläkin onnistunut, että Viktor oli toiminut jo aikaisemmin Korpiselän kunnankirjurina. Nyt Vieremä sai hänestä myös erinomaisen siirtoväen asioiden tuntijan.

Viktorin Elli-vaimo oli toiminut vt. kunnankirjurina miehensä rintamapalvelun aikana ja hoiti Korpiselän kunnan hoitokunnan tehtäviä sen lakkauttamiseen asti. Sen jälkeen myös hän siirtyi Vieremän kunnan palvelukseen.

Myös Korpiselän kunnan hoitokunta siirtyi 1946 Vieremälle. Sen toimisto sijaitsi silloisessa maanmiesseuran omistamassa matkustajakoti ja kahvila Toimelassa, jossa siirtoväki saattoi käydä asioitaan hoitamassa. Hoitokunnan viimeinen kokous pidettiin 29.9.1948. Kassakaappinsa ja muun irtaimen omaisuutensa, mm. puhelimen, laskukoneen sekä arkistokaappeja ja toimistopöydän, se myi Vieremän kunnalle. Se osanen Korpiselkää, joka rauhanteossa oli jäänyt Suomen puolelle, oli liitetty jo vuoden 1946 alussa Tuupovaaran kuntaan.

4. Asutustoiminnan käytännön toimet käynnistyvät

Maanhankintalaki mahdollisti tilanoston myös suoraan maanomistajalta ns. vapaaehtoisella kaupalla. Seurakunnan tilat olivat haluttuja ja ne myytiin jo 1945 Arvi ja Ahti Pyykköselle ja Santeri Shemeikalle. Pyykköset olivat ostaneet Kyrönniemen pappilan maista eteläpuolen eli Ahopellon 35 000 markalla (nykyrahana noin 4100 euroa) ja Shemeikka pohjoispuolen eli Riihipellon 27500 markalla. Peltoa myydyillä alueilla oli 6.80 ja niittyä 3.60 sekä metsää 18.40 hehtaaria. Lisäksi kauppahintaan sisältyivät pappilan pirttirakennuksen itäinen pirtti ja riihen pohjoinen osa. Ostotarjouksia oli tullut kaikkiaan kaksitoista. Ostajat olivat kotoisin Impilahdelta.

Naapurikuntien kanssa yhteisen maanlunastuslautakunnan kirjelmä 7.8.1945 asetustilojen ”perustamistoimitusten” aloittamista ennakoiti kunnan omistamien tilojen pakkolunastuskäsittelyä. Toimitukset koskivat Metsä-Eikanmäen (125.81 hehtaaria), Kaunislehdon (45.5 ha), Puomilan (190.08 ha), Rissalan (13.1 ha) ja Sotilaspalstan (7.70 ha) tiloja.

Vieremän asutuslautakuntaan kuuluivat Paavo Kettunen maanomistajien edustajana ja August Juslin maansaajien edustajana. Muina jäseninä toimivat Heikki Hukkanen Taavetti Kettunen, Aaro Laitinen ja Juho Repo. Paavo Kettusen tilalle valittiin 6.6.1947 Juho Huttunen. Todettakoon tässäkin yhteydessä, että myös em. lautakunnan asiakirjat ovat yhä salaisia.

Syyskuussa 1947 valtuusto hyväksyi kunnallislautakunnan esityksen valtuuttaa kaksi henkilöä myymään kunnan puolesta sen omistamista tiloista maanhankintalain perusteella asutukseen meneviä alueita joko suoraan yksityiselle ostajalle tai maanlunastuslautakunnalle eli valtiolle – samoin myös em. lautakunnan tai asukkaanoittolautakunnan määräämille maansaantiin oikeutetuille henkilöille maanhankintalain määräämillä kauppahinnoilla.

Kaskumestari Riku Marin oli muiden joukossa, jolle oli luvattu jo 14.4.1945 ilmainen asevelipalsta Hankamäestä. Kun lopullinen lohkominen ja lahjakirjan saanti viipyivät, Riku ryhtyi kaatamaan Hankamäessä metsää ja myymään sitä useammallekin yhtiölle. Tämä aiheutti melkoista päänvaivaa

niin kunnallislautakunnalle kuin valtuustollekin, mistä kerrotaan tarkemmin Rikua käsittelevässä kappaleessa.

Kunta oli perinteisesti myynyt Hankamäki-tilansa heinäsadon huutokaupalla ja näin kerännyt sievoisen summan kunnan kassaan. Vaikka tilan virallinen jako oli vielä kesällä 1947 suorittamatta, kunta päätti 14.7.1947 jakaa sieltä heinämaata ilmaiseksi niille rintamamiehille, jotka olivat jo siirtyneet sinne asumaan tai jotka olivat aloittaneet siellä rakentamisen. Samassa kokouksessa perueessaan Riku Marinin tekemät metsäkaupat, se myöntyi siihen, että asuinrakennuksen ympäriltä voi myydä pienehkön metsäpalstan.

Valtuusto saattoi vihdoin 22.12.1947 luovuttaa Hankamäkitilasta laaditut lahjakirjat seuraaville:

Saaja	Pinta-ala, ha
Topi Hyvönen	6
Juho Kauppinen	1
Paavo Kauppinen	6
Reittu Kauppinen	6
Matti Knuutinen	6
Rikhard Marin	6
Kalle Nevalainen	6
Mauno Pappila	5
Ville Ruuska	5
Matti Savolainen	6
Johannes Rönkkö	6

Yleensä maata ei luovutettu ilmaiseksi. Kuten edellä on todettu, maanhankintalakikin lähti tästä periaatteesta. Tosin valtuusto suostui 27.8.1948 osittain Ahti Kanasen pyyntöön saada ostamansa tila lahjaksi ”kun toisillekin”. Kunta lupautui maksamaan puolet tilan jäljellä olevasta kauppahinnasta. Valtuustossa oli 23.12.1946 käsittelyssä seuturahastosta haettava 1.5 miljoonan markan (109 650 euroa) ja 1.11.1947 ASO:lta haettava 1.5 miljoonan markan (84 450 euroa) laina maaseudun asunto-olojen parantamiseen paikallisen asutuskassan käyttöön.

Kunta myi 3.11.1947 maanhankintalain mukaisesti maanhankintalautakunnalle Metsä-Eikanmäki -tilasta 17.37 hehtaaria ja sieltä rakennuspuita 250 runkoa 15 markkaa kuutiojalalta. Vuotta myöhemmin 2.11.1948 myytiin koko tila ko. lautakunnalle 1 030 000 markan (noin 43 000 euroa) kauppahinnalla. Eino Martikaiselle myytiin 2.8.1948 Riihijärvi tilasta noin kahden hehtaarin asuntotila 15000 markalla (noin 630 euroa).

Valtuusto myi 3.11.1947 vapaaehtoisilla kaupoilla maata maanhankintalain mukaisesti Rikulissa sijainneesta Rissalan tilasta ostetusta maa-alueesta seitsemälle ja Pyöreellä sijainneesta Kaunislehdosta kolmelle yksityishenkilölle. Rissalan tilan maapalstalta myytiin maata seuraaville:

Ostaja	Pinta-ala, ha	Kauppahinta, mk (euroa)
Kalle Kettunen	1.00	4000 (212)
Paavo Kettunen	2.26	11 000 (619)
Eero Kortelainen	1.72	10 000 (563)
Uuno F. Rönkkö	2.00	14 000 (775)
Juho Savolainen	1.86	7000 (394)

Ferdinand Tervo	1.60	10 000 (563)
Kusti ja Lauri Tervo	2.61	14 000 (775)

Kaunislehdon tilan ostajat olivat:

Ostaja	Pinta-ala, ha	Kauppahinta, mk (euroa)
Juho Koskelo	17.50	70000 (3940)
Matti Lappalainen	5.00	20000 (1126)
Juho Tarvainen	23.00	80000 (4504)

Oheiset maakaupat tehtiin vapaaehtoisesti maanhankintalakiin perustuen. Maan hinta riippui luonnollisesti sen laadusta ja sijainnista. Rissalassa yhden hehtaarin keskihinta oli nykyrahassa 500 ja Kaunislehdoissa 374 euroa.

Toisaalta kunta käytti maanlunastuslakia myös itse hyväkseen. Rakennuslautakunnan ehdotuksesta valtuusto päätti 4.3.1946 ostaa Kymi Oy:ltä kirkonkylässä sijaitsevalta Mähölä-tilalta yhden hehtaarin soramontun vapaaehtoisella kaupalla. Mikäli se ei onnistuisi, käännyttäisiin maanlunastuslautakunnan puoleen ja käytettäisiin etuosto-oikeutta.

5. Asutustilalliselle tärkeä rahoituslaki

Samanaikaisesti maanhankintalain ja siirtolaisten omaisuuden korvauslain kanssa 5.5.1945 hyväksyttiin myös laki siirtolaisten, rintamamiesten, sotainvalidien ja – orpojen sekä – leskien asuttamisen rahoittamisesta.

Nämä valtion lainat olivat varsin pitkäaikaisia ja halpakorkoisia. Vieremän Osuuskassan, joka tuolloin hoiti kunnan rahastonhoidon, pöytäkirjoista ilmenee, että ko. asutuslainojen välittäminen oli sille varsin merkittävä tehtävä, kuten oheinen otos vuosilta 1946- 1950 osoittaa:

Vuosi	Siirtolaiset, lainoja, kpl	Rintamamiehet, lainoja, kpl
1946	12	7
1947	59	8
1948	140	9
1949	118	39
1950	112	120

Laina-ajat vaihtelivat 12:sta 36 vuoteen. Niitä voitiin siirtää ja uusia. Yhdellä perheellä saattoi olla useampia kuin yksi laina asutustoiminnan eri tarkoituksiin. Ensimmäisiä rahoituslain mukaisia lainoja ehättivät hakemaan Hannes Perttunen maaliskuussa 1946 ja kesä-heinäkuussa Evert Hosanen, Herman Jormanainen, Antero Kanninen, Juho Koskinen, Pekka Lehikoinen ja Aku Partanen. Kuvajapurolla Kiuruveden rajalla sijainneen Perttusen rakennusten asemapiirroksen Kuopion maanviljelysseuran asutustoimikunta hyväksyi 15.5.1946. Perttunen kuitenkin muutti ennen pitkää pois tilaltaan. Lähellä edellistä Kiuruveden tien varressa sijainneen Aku Partasen

asuinrakennuksen (1945/A9P), karjanrakennuksen (Av/N6) ja saunan (1945/S2) piirustukset hyväksyttiin 5.6.1946.

Kunta suostui poikkeuksellisesti 27.8.1948 takaamaan monilapsisen Aini ja Riku Marinin perheen kunnan asutuskassasta otettavan asutuslainan. Siirtoväkeen kuuluva valtuutettu Johannes Jeskanen tiedusteli 22.24.1949 kunnan halukkuutta taata laajemminkin ko. lainoja, niin että takaus olisi vain rakennusajan kestävä, minkä jälkeen vastuu siirtyisi valtiolle. Kunnanvaltuusto ei tähän suostunut. Se perusteli päätöstään Maalaiskuntien Liiton kielteisellä kannalla.

Vielä 1952 osuuskassan myöntämistä lainoista oli yli 60 prosenttia näitä asuttamislainoja, joiden käsittely työllisti asutuslautakunnan lisäksi pankin hallitusta ja virkailijoita. Asustustoiminta maanraivauksineen jatkui 1960-luvulle saakka. Lopulta 17500 itä- ja pohjoissuomalaista asutustilallista, joihin vieremäläisetkin luonnollisesti kuuluivat, saivat vuonna 1973 presidentti Kekkonen aloitteesta jäljellä olleet asuttamislainansa anteeksi.

6. Maan tihein rintamamiestilojen asutuskeskittymä

Maanhankintalain mukaan tai vapaaehtoisilla kaupoilla maata sai siirtoväestä 46000 perhettä ja 62000 rintamamiesperhettä sekä noin 12000 sotalleskeä, -invalidia tai – orpoa eli yhteensä noin 120000 perhettä. Maata jaettiin yhteensä lähes 2.8 miljoonaa hehtaaria, mikä oli kaksi kertaa enemmän kuin torpparivapautuksessa itsenäisyysajan alussa.

Vuonna 1950 tehdyn maanluokituksen mukaan pitäjään oli syntynyt maanhankintalain mukaisia viljelys- ja asuntoviljelystiloja 260, asuntotiloja 62, lisäalueita 123 ja kolme laidunaluetta eli yhteensä 448 tilaa ja aluetta. Seuraavassa maanluokituksessa 1966 oli esitetty siirtoväen hallinnassa ollut maa. Heillä oli tuolloin peltoa 704.44ha, metsää 2461.96 ha, tie-, tontti- ja joutomaata 217.45 ha eli yhteensä 3383.85 ha. Pitäjän peltoalasta siirtoväen hallinnassa oli 8.1 prosenttia.

Ei ollut sattumaa, että juuri Vieremälle ja Pihtiputaalle syntyivät maamme tiheimmät rintamamiestilojen asutuskeskittymät. Täältä löytyikin paljon viljelyskelpoista maata ennen muuta puutavarayhtiöiden omistuksesta. Niillä oli peräti hieman yli kolmannes eli 33.5 prosenttia omistuksessaan pitäjän kokonaismaa-alueesta vuonna 1944, kuten oheisesta taulukosta ilmenee:

Yhtiö	Kokonaisala, ha	Siitä metsämaata, ha
A. Ahlström Oy	16075	13274
Kymi Oy	7091	5771
Enso Gutzeit Oy	5246	4353
Kaukas Oy	1795	1579
Rauma-Repola Oy	848	731
Yhtiöillä Yhteensä	31055	25712

Yhtiöiden maat sijaitsivat pääasiassa pitäjän pohjoisosassa. Metsien lisäksi niihin kuului teitä, joutomaata, niittyä ja laidunta sekä noin 70 hehtaaria peltoa. Hieman yli puolet oli Ahlström Oy:n

omistuksessa. Sen omistamille Punahovin Jatapuron, Puolivälin, Yläpihan ja Latokankaan tiloille Salahmilla syntyi pitäjän suurin siirtoväen ja rintamamiesten asutuskeskittymä.

Muita suurempia asutusalueita kohosi Marttisenjärven Rotimojärvelle, Nissilän Luvejoelle, Murennusjoen varrelle Saarikoskelle, Palosenjärvelle ja Pärekoskelle sekä lähelle Kirkonkylää entisille iisalmelaisten Hatvan ja Ihalan talojen karjamajamaille Löttöpurolle eli nykyiseen Savimäkeen. Myös muillekin kylille asutustiloja raivattiin. Kun asutusasiakirjat saadaan julkisiksi, näistä voidaan nopeastikin laatia yksityiskohtainen ja tarkka selvitys.

Kuten jo edellä on kerrottu, maata saatiin asutustoimintaan myös kunnalta ja seurakunnalta sekä yksityisiltä maanviljelijöiltä, joiden tilojen peltoala oli vähintään 25 hehtaaria. Näitä luovutusvelvollisuuden kohteeksi joutuneita yksityisten omistamia tiloja oli vuoden 1941 laskennan mukaan pitäjässä 23. Myös Iisalmen maalaiskunnan seurakunnalla oli Vieremällä maanomistuksia, jotka otettiin asutukseen.

Olisi jo aika saada kaikki sodan jälkeiseen asutustoimintaan liittyvät asiakirjat julkisiksi. Näin voisimme laatia yksityiskohtaisen selvityksen jokaisen pitäjän asutustoiminnasta. Se olisi kunnianosoitus tälle raivaajasukupolvellemme. Tällainen asuttaminen oli tuolloin ainoa oikea ratkaisu ottaen huomioon silloisen ajan ja olosuhteet. Samalla voisimme nostaa vihdoin hattua myös niiden tilojen omistajille, joiden maista asutustiloja lohkaistiin.

7. Sauna perheiden asuntona

Nykyään tilastokeskuksemme ei edes tuntene sitä asumusmuotoa joka oli käytössä sodan jälkeisenä ns. asutuskautena. Tuolloin tuhansien asutustilallisten niin rintamamies- kuin siirtolaisperheidenkin ensimmäisenä asuntona toimi sauna. Se oli Maatalousneuvojen Keskusliiton Asutusvaliokunnan laatiman monesti tyyppiirrustuksen 1945/S2 mukainen saunarakennus, joka ainakin Vieremällä nopeasti pystytettiin ennen varsinaisia asuin – ja karjarakennuksia.

S2-mukainen rakennus oli kolme metriä leveä ja viisi metriä pitkä. Siihen kuului pieni eteinen, pukuhuone ja varsinainen saunahuone, jossa sijaitsi kiuas, lauteet, 105 litran vetoinen muuripata ja ikkuna. Myös pukuhuoneessa oli pieni ikkuna. Ulkoseinät pystytettiin kuuden tuuman hirsistä, väliseinät laudoista ja katto katettiin 40 sentin pituisilla päreillä. Myös muita saunan tyyppiirrustuksia oli ja niitä rakennettiin.

Seinien tilkitsemiseen tarvittiin vajaa kuutiometri sammalta ja nauvoja, jotka olivat kahdesta viiteen tuumaan, kului yhteensä 10 kiloa. Lattian ja sokkelin teko vei 10 säkkiä sementtiä, 36 metriä ns. betonirautaa ja mm. puoli kuutiota ns. säästökiviä, joina ainakin eräässä pitäjämme pohjoisosan rakennuksessa kerrotaan käytetyn joitakin esikeraamisen kauden kiviesineitä.

Tällaisen 15 neliömetrin saunarakennuksen pystyttäminen maksoi noin 4000 euroa. Näitä rakennuksia on yhä pitäjässämme. Voi vain toivoa, että ne säilyisivät ja olisivat osaltaan muistuttamassa meitä yhdestä sodanjälkeisen ajan suurponnistuksesta.

8. Kylmät tilat ja ruotsalaisraiviot

Lähinnä raivaamattomaan korpeen perustettiin täällä Itä- ja Pohjois-Suomessa noin 17500 niin sanottua kylmää tilaa. Niillä tarkoitettiin sellaisia asutustiloja, joilla valmista peltoa oli enintään 10 prosenttia siitä määrästä, mikä tilalla olisi peltoa, kun tilan kaikki pelloksi suunniteltu maa-ala oli raivattu. Ko. tiloilla ei myöskään ollut rakennuksia. Vieremälle näitä kylmiä tiloja on arvioitu perustetun noin 190, mikä on varsin huomattava määrä.

Asutustoiminnan sivuilmiönä ja sitä hankaloittavana tekijänä saatiin kokea harmillinen kielikiista. Maamme ruotsinkielinen väestö pelkäsi, että asutus muuttaa kuntien kielisuhteita. Aikansa kun oli kiistelty vastikeraivauksen mahdollisuudesta, säädettiin laki, jonka mukaan suomenkielisten osuus saisi ko. toiminnan johdosta kohota enemmistöltään ruotsinkielisissä kunnissa enintään kaksi prosenttia.

Maanluovutusvelvolliset ruotsinkieliset tilat saivat oikeuden kustantaa maanluovutuksen sijaan muualla Suomessa suoritettavaa pellonraivausta. Määrä oli puolitoistakertainen heidän luovutushehtaaramääräänsä. He maksoivat raivauskustannuksensa valtiolle, joka puolestaan veloitti asutustilallisia.

Näitä ns. ruotsalaisraivauksia suoritettiin ASO:n ohjeiden mukaisesti kaikkiaan 430.18 hehtaarin alalla Vieremällä. Tätä raivausta suoritettiin 61 rintamamiesten ja soteleskien tilalla yhteensä 238.94 hehtaaria sekä siirtoväen 29 tilalla 146.24 hehtaarin alalla. Ruotsalaisraivausten lisäksi kaikilla tiloilla viljelijä itse perheensä kanssa ja apuvoimien suoritti luonnollisesti pääasiallisen raivaamisen.

Koko Kuopion maatalouspiirin alueelta pääsi Vieremältä heti Kiuruveden jälkeen eniten tiloja tähän ruotsalaisraivaukseen: Kiuruvedeltä 112, Vieremältä 90, Pielavedeltä 61, Rautavaaralta 60, Sonkajärveltä 44, Lapinlahdelta 36 ja Varpaisjärveltä 13 sekä Siilinjärveltä ja Maaningalta 9 tilaa.

Näitä raivauksia suoritti ennen muuta valtion omistama Pellonraivaus Oy, jonka Yhdysvalloista ja Tšekkoslovakiasta hankkimiin katerpillareihin oli asennettu puskulevy ja pian myös niiden alareunaan piikit, joilla kivet voitiin irrottaa maasta. Osa raivioista kynnettiin puskutraktoreiden vetämillä suurilla auroilla. Mittavat vesiperäisten maiden kuivatukset – veto-ojia yli 90 kilometriä – nostivat asutustilojen peltoalaa merkittävästi pitäjässämme.

Erinomaiset esimerkit alueen käytön ja maiseman muuttumisesta asutustoiminnan ja raivausten seurauksina näemme mm. Löttöpuron, nykyisen Savimäen ja Luvejoen alueilla. Alkuaan Ihalan ja Hatvan karjanmaja-alueelle kehittyi asuttamisen myötä elinvoimainen Savimäen kylä.

Kasvava lapsimäärä toi nopeassa tahdissa oman koulun. Valtuutettujen Viljo Juntusen ja Jooseppi Hukkasen esitys kirkonkylän kupeeseen perustettavasta koulupiiristä oli valtuuston käsittelyssä 15.12.1948. Siitä pyydettiin vielä kansakoululautakunnan lausunto, mutta jo keväällä 1949 voitiin tehdä myönteinen päätös: koulunpito aloitettiin jo syksyllä 1949 Pekka Juutiselta vuokratuissa tiloissa.

Myös tiestön parantamiseen puututtiin. Samaisessa valtuuston kokouksessa 15.12.1948 oli esillä myös esitys jo rakenteilla olevan Löttöpuron asutusalueelle sijoittuvan tien jatkamisesta Ameriikan

kylän kautta Salahmilta Kiuruvedelle johtavalle tielle. Hanke oli esillä myös 24.11.1949, jolloin kunta lupasi huolehtia tien kunnossapidosta, mikäli asutusviranomaiset ryhtyvät heti tientekoon ja töihin palkataan työttömiä kuntalaisia. Maatalousministeriö lupasikin 22.12.1949 ko. tientekoon 115 000 euroa ehdolla, että kunta ottaa tien valmistuttua hoidettavakseen.

Rakentaminen ja pellonraivauksen ohella kunnollisen tieyhteyden saaminen tilalle kuului asutustilallisen arkeen. Monien tilojen asemapiirroksissa on maininta suunnitellusta tai rakenteilla olevasta tiestä, kuten Luvejoen varrella sijaitsevan Heikki Leinosen tilan 21.11.1951 hyväksytyssä asemapiirroksessa. Myös Johannes Vornasen tilan asemapiirros hyväksyttiin 5.11.1949, vaikka puuttuvia tieyhteyksiä ihmeteltiin.

Isostamäestä Rokulaan metsäyhtiön maille rakennetun maantien kulkija kohtaa yhä tänäkin päivänä unohtumattoman näyn koskemattomaan korpeen raivatuista asutustiloista tien molemmin puolin. Omaa koulua eivät Luvejoki, Rokula eikä Isomäkikään saaneet, mutta alueiden lapset kasvattivat Nissilän uuden koulun 1950-luvulla viisiopettajaiseksi.

Asutustoiminnan ansiosta koulutyö käynnistyi 1.1.1948 Vuorisella ja 1.1.1949 Palosenjärvellä, sekä aloitettiin uudestaan vuonna 1.8.1949 Lehtorannalla, mistä koulutyötä käsittelevässä kappaleesta kerrotaan tarkemmin. Pitäjän 22. koulu aloitti 1952 Rotimojoella.

Asutustoiminta jatkui vireänä vielä 15 vuoden jälkeenkin sen käynnistymisestä. Vaikka asutuslautakunnan asiakirjat ovat yhä salaisia, löytyy vuoden 1960 kunnalliskertomuksesta joitakin tietoja sen toiminnasta. Sillä oli ollut vuoden aikana 15 kokousta, joissa oli kirjattu 396 pykälää.

Lautakunta oli käsitellyt 11 vuokra-alueiden lunastusasiaa ja uusia vuokrasopimuksia oli tehty viidelle tilalle. Maankäyttölainahakemuksia oli ollut peräti 158 kappaletta, joiden yhteissumma oli noussut 44 miljoonaan markkaan (noin 937 000 euroa) Lainansiirtoja ja takauksia oli hyväksytty 12 kappaletta ja tilan kauppoja omistajan vaihtumisen vuoksi 7 sekä uusia asukkaita oli otettu kuudelle tilalle. Lainan siirtoja ja vapaavuosihakemuksia oli ollut 21 kappaletta.

Tilakoon suurentamiseen pyrittiin myös. Maansaantihakemuksia oli ollut käsittelyssä kaikkiaan 74 ja pakkolunastusasioita 14 sekä palovakuutuskorvauksia, kiinnitysten hakuja ja uusimisia 29. Nostamattomia asutuskassalainoja oli todettu olleen seitsemän kappaletta.

Asutuslautakunnan nimi muuttui vuonna 1971 maatalouslautakunnaksi. Samalla kuntaan perustettiin maataloussihteerin virka, johon valittiin Väinö Karjalainen. Lautakunta hallinnoi yhteensä 546 maankäyttölainaa, joiden yhteenlaskettu kokonaismäärä oli tuolloin noin yksi miljoona euroa. Kuten edellä on kerrottu, saivat vuonna 1973 yhteensä 17500 itä- ja pohjoissuomalaisista asutustilallista presidentti Kekkonen aloitteesta jäljellä olleet asuttamislainansa anteeksi. Tällä hetkellä minulla on tiedossa yhteensä 255 asutustilallisen nimet vuosilta 1945–1954. Paneudun asiaan tarkemmin seuraavassa osiossa

9. Vääräleukaiset kaksoiset: Riku ja Uuno Marin

Armoitetut huumorin taitajat Rikhard ja Uuno Marin syntyivät 19.4.1912 Valkeisilla kymmenen minuutin välein. Rikun mukaan hän ehti jo uunin pankolle piippua lataamaan, kun Uuno syntyi. Kaksoiset olivat niin samannäköisiä, että heidät tunnisti usein vain mopedin väristä. Näin ollen he omin sanojensa mukaan eivät myöskään tarvinneet edes peiliä partaansa ajaessa.

Veljekset hankkivat elantonsa perheelleen myös lapiomiehinä kunnan ja TVH:n töissä sekä rakennuksilla ja metsätöissä. Nuorempana Riku oli toiminut myös renkinä Koperolla, jolloin ”ee sipsu piässy syömään piikaen kengänvarsia”, ja vanhemmiten myös kämppäisäntänä savotoilla.

Vielä Valkeisilla ollessaan Rikua oli pyydetty puhumaan työväenyhdistyksen iltamiin. Näyttämölle astuessaan hän oli vetänyt keuhkonsa ilmaa täyteen ja kuuluvasti huulet tiukasti tötteröllä laskenut ilmaa ulos niin kauan kun sitä riitti. Lavalta poistuessaan hän oli happivajeisena lopuksi sopertanut: ”Parempaan en pysty” ja saanut raikuvat aplodit.

Hyväntahtoinen ja hieman poliittinenkin oli hänen juttunsa Karankajärven yllä lennelleestä variksesta, lintu oli laskeutunut Rantalan talon pihapuuhun, jolloin Lassi oli siepannut suojeluskuntakiväärin ja ampunut sitä. Varis oli kuitenkin päässyt siivilleen ja mennessään raakkunut: ”Porvar, porvar”. Päästyään Karankajärven yli se oli laskeutunut Rikun kodin pihakoivuun ja huokaissut tyytyväisenä: ”Roletäärj ”

Jatkosodan vielä kestäessä Vieremän valtuusto oli 25.4.1944 luvannut Ameriikan Vesipuruolla sijainneesta kunnan omistamasta Hankamäki – tilasta ilmaiset asevelipalstat 10 rintamamiehelle. Riku oli heidän joukossaan.

Lohkomisten viiptyessä Riku ehti jo kaataa puita alueeltaan ja myydä niitä useallekin yhtiölle ilman kunnan lupaa. Valtuusto kuitenkin päätti peruuttaa em. metsäkaupat perustellen tointa sillä, että tila oli vielä kokonaan jakamatta. Se tosin antoi 14.7.1947 luvan sellaisiin metsäkauppoihin jotka koskivat rakennuspaikan ympärillä olevaa metsikköä.

Nopeuttaakseen rakentamista palstoille vaikka Hankamäki-tilan virallinen jako oli vielä suorittamatta, kunta jakoi myös sieltä heinämaata ilmaiseksi niille palstansaajille, jotka olivat jo siirtyneet alueelle asumaan tai ainakin olivat aloittaneet siellä rakentamisen, kuten Riku oli tehnyt.

Vihdoin 22.12.1947 valtuusto hyväksyi tilojen lahjakirjat. Ainin ja Rikun monilapsinen perhe sai tilan, jonka pinta-ala oli kuusi hehtaaria. Jos tilan saanti oli poikkeuksellista, sitä oli myös se, että kunta suostui 27.8.1948 takaamaan Rikun ja Ainin kunnan asutuskassasta anoman asuntolainan.

Varmaankin Kätilö-Liinun ja nimismies Laurin kohtaaminen Sotkunlammella ja Uuno Rönkön metson ampuminen kesken aamuhartauden ovat riemastuttavimpia tarinoita joissa kunnan palveluksessa ollut henkilö esiintyy keskeisessä roolissa. Luetteloan voi hyvin lisätä myös Riku Marinin rintamamiesasunnon lopputarkastussattumukset.

Rakennus oli pystytetty kutakuinkin tyyppipiirustusten mukaisesti. Sen lopputarkastusta suorittamaan saapuneella henkilöllä oli kuitenkin huomautettavaa: ”Tuo ovi ei ole oikealla paikalla”. Tähän Rikulla oli ollut nopeasti vastaus valmiina: ”En tiijä muuta, mutta liikepaekalle tuo

aenakii näkky sattunee”. Moitittu ovi oli käynytkin tiuhaan, kun iso lapsijoukko oli kirmannut siitä ulos ja taas sisään vieraita katsomaan. Lopputulos oli, että ovi sai jäädä paikoilleen.

Marinien perheen siirryttyä uuteen asuntoonsa ne myivät kunnalle 11.3.1949 entisen asuntonsa Valkeamäki 28:ssa 100000 markalla (noin 4000 euroa). Kauppasumma katsottiin kuittaautuneen sillä, että kunta oli ottanut hoitaakseen em. takauksen ja antanut Marinien uudisrakennukseen tarvikkeita ja rakentamisapua.

Lapio ja rautakanki – työmaidensa tärkeät työkalut – olivat myös tärkeässä osassa Rikun sutkauksissa.

Sodanjälkeisellä asutuskaudella varsin keskeisenä puheenaiheena oli lisämaan saanti. Syventäessään viemärikaivantoa, oli sattunut rankkasade ja kaivinto oli sortunut, jolloin Riku lapionvarteen nojaten oli tuumannut: ”Siinä saatte lisämuuta vaekka ette anonettkaa”. Lisämaan saanti oli tuolloin monen asutustilallisen toiveena.

Riku oli ollut taas kerran hengähtämässä lapion varteen nojaten, kun TVH:n työjohtaja oli tullut huomauttamaan. Tuttu työkalu oli auttanut Rikua selittelyssä: ”Eikös tässä lapion varressa lue, että tie vähä ja huiloo”-(TVH).

Kunnan töissä Riku ei aina ehtinyt ajoissa työmaalle. Eräänä aamuna mestari ei ollut tavannut tarkastuskierroksellaan Rikua. Tullessaan uudestaan Riku oli paikalla, jolta mestari oli tiukannut myöhästymisen syytä. Rikulla oli selitys valmiina: ”Eekös se mestari minua huomanna? Minähän seestä sojotin tuossa raatakangen takana”.

Lykkäästä -kokoelmassa kerrotaan myös kunnanlääkäri Hannu Simulan - koiranleuka hänkin – puuttuneen tähän työkalu-teemaan. Toukokuussa 1947 tänne valitun Simulan vastaanotolle oli saapunut todennäköisesti meidän päähenkilömme valittaen selkäkipujaan. Tohtori oli tehnyt tutkimuksen ja antanut hoito-ohjeen: ”Juu, sitä täytyisi nojata lapion varteen myös selkäpuolelta, jotta välttyisi liian yksipuoliselta eteenpäin nojantamisrasitukselta”.

Liekö edellä oleva ollut tohtorin vastaus Rikun lääkärirelmuiluun, jossa hän oli mennyt valittamaan alavatsakipuaan. Lääkäri on piankin todennut Rikulla tyrän, jolloin Riku tiukkasi: ”Onko se tohtori nyt iha varma asiasta? Kahtoopas, kun se entinen kunnanlääkäri hoeti sitä sydämenlaajentumana”.

Rikun hyväntahtoinen huumori ei kaihtanut vaikeitakaan aiheita. Kerran Riku oli sairastunut vakavasti. Kun lääkäri tuli häntä katsomaan, hän esitti: ”Voekos se tohtori antoo minulle jatkoaekoo kaks viikkoo?” Miksi juuri kaksi viikkoa, lääkäri oli udellut. ”No, kun tuolla ruumishuoneessa tuntu olovan vuan seesomapaekkoja”, oli Riku todennut. Silloinen influenssaepidemia oli todellakin täyttänyt seurakunnan ruumishuoneen. Riku selvisi epidemiasta ja jatkoaika tuli.

Kerran taas Riku oli viety huonossa kunnossa sairaalaan. Hoitajan tullessa kyselemään Rikulta vointia hän oli pyytänyt tuomaan tyynyt sängyn jalkopäähän. Hoitajan tiedusteltua tarpeen syytä Riku oli perustellut: ”Eepähän tarvitse kenenkään sanna, että Riku potkasj tyhjee”.

Uuno oli myös rintamamies, joka sai Salahmilta asuntoviljelystilän. Hallintasopimusta laadittaessa tilalle tuli antaa nimi. Koska Uuno oli epäillyt, että tuleeko hänestä todella tilan omistaja, hän ehdotti nimeksi Onkoperä. Niin myös tehtiin. Uuno oli kyllä luvannut muuttaa nimen Tosiperäksi,

mikäli hän saa tilan hallintasopimuksen jälkeen omistukseensa. Onkoperä löytyy silti yhä kartasta: noin neljä kilometriä Salahmin risteyksestä länteen. Riku puolestaan ilmoitti asuvansa Hölökkälässä Kuivanleivänkadulla.

Kuopion maanviljelysseuran asutustoimikunta hyväksyi Onkoperän rakennusten piirustukset 10.3.1950. Samalla se hyväksyi sinne rakennettavan tyyppiä 1945/A2 olevan rintamamiestalon ja tyyppiä N3 olevan karjasuojan piirustukset, kustannusarviot ja työselitykset.

Uuno nukkui pois 4.3.1971 ja Rikhard 17.10.1973

10. Uuno Fredrik Rönkkö - Kapeaveden koulun opettajana 1944- 1966

Vuonna 1903 syntynyt Uuno Rönkkö palasi Vieremälle 1944 Sysmästä Kapeaveden koulun opettajaksi (1944- 66). Isänsä Fredrik Rönkkö oli juuri lopettanut pitkän opettajatyönsä Kirkonkylän koulussa (1904- 1941).

Kättilö-Liinun ja Marinin veljesten tavoin Uuno oli persoonallisuus, joka ei aina halunnut täysin sopeutua perinteisen kansankynttilän muottiin. Harvemmin hän esiintyi puku päällä, kravatti kaulassa, tukka lyhyeksi ajettuna ja siloposkisena, kuten lukuvuonna 1953- 54 otetussa koulun opettajien ja oppilaiden yhteiskuvassa. Uuno osallistui myös kylän yhteisiin rientoihin, kuten jo Sysmässä, josta hän muisti kehua seudun hyvää sahtia.

Uuno ja Martta ostivat kunnalta 3.11.1947 kahden hehtaarin asuntopalstan läheltä koulua 14000 markalla (775 euroa), jonne rakensivat asunnon. Lapsia heillä oli kaikkiaan kahdeksan. Timo Pappila muistaa Uunon aina linja-auton lähestyessä kotiansa huomauttaneen: ”Pysäytähän tuossa tornitalon luona” eikä auton saanut lähteä ennen kuin Uuno oli astunut ulos ja auton nokan edessä antanut kädellään lähtömerkin.

Uuno oli innokas kala- ja metsämies. Varsin riemastuttava tositarina on hänen metson ampumisensa koulun pihamännystä kesken koulunpidon. Luokassa oli tuolloin menossa aamuhartaus. Oppilaat seisoivat laulamassa virttä, jota Uuno säesti harmonilla, kun hän äkkiä lopetti soittamisen ja totesi ääntään korottamatta: ”Katso metso”. Uuno nouti huoneestaan haulikon, ampui kolmannella laukauksella homenokan, palasi takaisin luokkaan ja mitään sanomatta jatkoi keskenjääneen virren säestämistä.

Toisen hieman perusteellisemmän version mukaan Uuno oli koulun rappusten kaiteesta tukea ottaen kolmannella laukauksella onnistunut pudottamaan metson. Sen jälkeen hän oli vienyt oppilaansa tutkimaan saalista. Lisäksi hän oli vielä luokassa taululle merkiten osoittanut, kuinka lähelle ohimenneet laukaukset ja ukkometson pudottanut laukaus oli osunut.

Koulupojat saattoivat myös narrata innokasta metsämies- Uunoa. Kerrankin he ilmoittivat nähneensä koulun lähimetsässä teeriparven, jolloin Uuno oli oitis lähtenyt pyssyineen katsomaan. Näin koulupäivän aloitus viivästyi, mihin pojat olivat ilmeisesti pyrkineet.

Todennäköisesti Uunosta oli kyse myös siinä tarinassa, jossa tarkastaja Kapeaveden koululle tullessaan oli todennut karttapallon varsin pölyiseksi. Hän oli itse pyyhkinyt sormellaan karttapalloa

ja näyttänyt toruvasti pölyistä sormiaan opettajalle, joka kuitenkin hätkähtämättä oli todennut: "Olisikohan tuo hiekanpölyinen paikka ollut Sahara".

Uuno oli myös innokas urheilumies, keskimatkojen juoksija ja hiihtomies. Hän valmisti itse suksivoiteita, joista kuuluisin oli liisterikeleille sopiva ns. Rönkön tökötti. Liikuntaan liittyi myös se erikoinen tapahtuma, jota jotkut silloiset oppilaat kertoivat hämmästyneenä seuranneensa. Koulujen jumalanpalveluspäivänä Uuno oli järjestänyt erälle poikaoppilailleen kirkonmäellä armeijanmalliset sulkeiset.

V. Koulutointa edistetään tunnollisesti

1. Oppilasmäärät, koulumatkat ja oppivelvollisuuden suorittaminen

Karankajärven kansankoulun syntyvaiheet ajoittuivat yllättävästi jatkosodan lopulle, kun koulunpito Valkeisen piirin länsi – ja luoteisosan asukkaiden anomuksesta alkoi ns. Kallelan perällä syksyllä 1944. Tämän pitäjämme 18. kansakoulun käynnistymiseen vaikuttivat ennen muuta riittävä oppilasmäärä ja oppilaiden koulumatkojen huomattava lyheneminen. Päinvastainen esimerkki oli taas vuonna 1933 perustettu Lehtorannan koulupiiri. Sen oppilasmäärän laskiessa kevätlukukaudella 1945 viiteentoista koulunpito lopetettiin. Lakkautus oli kuitenkin väliaikainen, kuten edempänä kerrotaan.

Ensimmäisenä rauhan vuotena 1945 Vieremän kansakoulujen oppilasmäärä oli kevätlukukaudella 1092 ja syyslukukaudella 1105. Tuolloin eniten oppilaita oli Kirkonkylällä 156, Nissilässä 96, Kauppilanmäessä 78 ja Valkeisilla 77. Pienimmät oppilasmäärät olivat Ameriikassa 42, Karankajärvellä 39 ja Karankamäessä vain 14, jossa kuitenkin suurimmalla osalla oppilaista koulumatka oli yli 5 kilometriä.

Vuonna 1945 keskimäärin 84 oppilaan koulumatka oli yli 5 kilometriä. Nissilässä heitä oli 26, Kirkonkylällä 24, Marttisenjärvellä 15, Kaarakkalan 9 ja Karankamäessä 8 sekä Ameriikassa ja Kapeavedellä kummassakin yksi. Haajaisilla ja Karankajärvellä kaikkien oppilaiden koulumatkaksi oli ilmoitettu alle 3 kilometriä.

Nissilässä majoitusoppilaita kevätlukukaudella 1945 oli 13 ja syyslukukaudella 22. Marttisenjärven vastaavat luvut olivat 2 ja 5 sekä Kaarakkalan 8 ja 5. Saatto-oppilaita oli Marttisenjärvellä kevätlukukaudella 4 ja syyslukukaudella 3. Kiirehtiessään uuden koulun rakentamista Nissilän koulun johtokunta esitti vielä 22.12.1947 oppilasasuntolan rakentamista 35 oppilaalle. Parantuneet linja-autoyhteydet tekivät kuitenkin hankkeesta nopeasti tarpeettoman.

Toukokuussa 1944 säädetty laki määräsi kansakoululautakunnat pakollisiksi. Lautakunnan ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin 30.9.1944 Sulo Penttilä ja jäseniksi Lyydia Nissinen, Mikko Heiskanen ja Eero Hukkanen. uusi Valtuusto valitsi 7.1.1946 lautakuntaan August Juslinin, Ilmari Partasen ja Ville Räisäsen. Opettajayhdistys esitti sen opettajajäseniksi Agatha Kahasta ja Yrjö Luukkaista. Valtuusto kuitenkin valitsi Sulo Penttilän Kahasen sijaan.

Vaikka kansankoululautakuntaan jäi vain yksi naisjäsen, johtokunnista heitä löytyi. Esimerkiksi vuonna 1946 pitäjän 18 kansakoulun johtokunnasta neljässätoista istui nainen. He olivat Elma Säisä Haajainen, Hilda Pehkonen Kaarakkala, Hilma Halonen Kapeavesi, Linda Kauppinen Karankamäki, Kerttu Pehkonen Kauppilanmäki, Edith Pellikka ja Ester Kauhanen Kirkonkylä, Maija Eskelinen Marttisenjärvi, Ella Lappalainen Nieminen, Saima Komulainen Nissilä, Klaara Säisä Palosenmäki, Lyydia Hurskainen Pyöree, Julia Parviainen Salahmi, Irene Repo Tikanniemi ja Elma Kärkkäinen Vuorinen.

Kunta myönsi 16.9.1946 Kaarakkalan uuden koulun vihkiäisjuhlan järjestämiseen 5000 markkaa (366 euroa). Myös Nissilän ja Pyöreen koulujen rakentamishankkeet nytkähtivät eteenpäin, kun

opetusministeriö oli vahvistanut Nissilän koulun normaalihinnaksi 5 426 700 markkaa (305 523 euroa) ja Pyöreen 3 324 100 markkaa (187 147 euroa).

Muutamia vieremäläisiä kävi koulua naapuripitäjissä. Kunta antoi esim. 8.10.1945 kahdesta Kainuunmäen kansakoulua käyvistä oppilaista maksusitoumuksen Sonkajärven kunnalle, mutta hylkäsi yhdestä oppilaista Kiuruvedelle pyydetyn sitoumuksen, koska oppilaalle lähin koulu oli Haajaisilla. Maksusitoumus annettiin 14.10.1946 yhdestä oppilaista Iisalmen maalaiskunnalle ja kolmesta oppilaista Sonkajärvelle sekä saatiin mm. 14.7.1947 Kiuruvedeltä sitoomus viidestä Konolanmäen ja samoin viidestä Ameriikan koulua käyvistä oppilaista.

Kunnallislautakunta myönsi 13.5.1946 Kirkonkylän koulun poikien voimistelujoukkueelle 2000 markkaa (146 euroa) matkaraa Helsingissä 1.-2.6.1946 järjestelyille voimistelujuhille ja 10.3.1947 saman summan koulujenvälisten hiihtokilpailujen palkintoihin. Kauppiaanleski Elin Kauhanen oli 10.3.1947 testamentillaan lahjoittanut Kauppilanmäen ja Pyöreen kouluille perusrahaa, jonka koroilla tuli hankkia vaateavustuksia koulun oppilaille.

Osalta oppilaista jäi oppivelvollisuus suorittamatta. Syyslukukauden 1945 lopulla koulutyöstä oli poissa kaikkiaan 93 oppivelvollisuusikäistä nuorta. Näitä koulupudokkaita oli eniten Marttisenjärvellä ja Nissilässä molemmissa 26. Marttisenjärvellä heitä oli 15 tyttöä ja 11 poikaa. Nissilän vastaavat luvut olivat 16 ja 10.

Karankamäen koulupiirin oppilaista oli poissa 9, Valkeisen 8, Kapeaveden ja Kirkonkylän 7, Ameriikan, Kauppilanmäen ja Konolanmäen 3 sekä Haajaisten yksi. Karankamäestä ilmoitettiin, että kaksi koulutyöstä poissa ollutta tyttöä sai suoritetuksi päästötodistuksen vuoden 1946 aikana. Kauppilanmäen kaikki kolme poissaolevaa oppilasta olivat saaneet koulun johtokunnalta siihen erityisen luvan.

Ennen muuta ns. jatkuoluokkien käynnistä laistettiin. Pitkään kuuden kansakouluvuoden jälkeen oli mahdollista käydä vapaaehtoisesti vielä kaksi jatkuoluokkaa, jotka vuonna 1943 säädettiin pakollisiksi, jos aikoi saada kansakoulun päästökirjan. Moni piti iltapäivisin ja iltaisin toimivia jatkuoluokkia liian teoreettisina ja monia nuoria tarvittiin jo tuossa iässä kipeästi töihin tuomaan ”leivänjatketta” perheelle.

2. Kunnan kenkiä jaetaan – oppilaita muista kunnista

Oppivelvollisuuden suorittamista pidettiin jo tuolloin niin tärkeänä, että sitä edistettiin erilaisin kannustimin. Eräänä tällaisena saattoi pitää vähävaraisten oppilaiden ns. vaateavustusta, jonka menoista valtio korvasi kaksi kolmasosaa. Tällä pyrittiin minimoimaan koulupudokkaiden määrää. Luonnollisesti ko. avustus oli myös tuolloista sosiaaliapua.

Vieremän 18 koululle em. rahaa oli vuoden 1945 talousarvioissa yhteensä 4635 euroa nykyrahassa ilmaistuna. Kevätlukukaudella jaettiin avustusta vain 11 oppilaalle, joista jokainen sai kengät. Vielä myöhemminkään esim. Konolanmäen koulun johtokunnan anomukseen saada vaihtoehtoisesti ”pukuja” ei voitu suostua, koska niiden saantiin ei ollut mitään mahdollisuuksia. Tosin 1944 kunta

oli onnistunut saada 510 metriä villapalttinakangasta, jaettavaksi vähävaraisille oppilaille. Kouluille niiden jako suoritettiin oppilasmäärän suhteessa.

Syyslukukaudella 1945 sai 125 oppilasta kunnalta kengät. Kirkonkylän koulun johtokunta myönsi sellaiset 22 oppilaalle, Salahmilla ne sai 18, Pyöreellä 15, Kapeavedellä ja Palosenmäessä 14, Ameriikassa ja Kauppilanmäessä 11. Valkeisilla 9, Nissilässä 7, Marttisenjärvellä 5, Kaarakalassa ja Niemisellä 2 sekä Haajaisilla yksi.

Liekö valitettu tai määräraha ylittynyt, kun kunnallislautakunta alkoi 29.12.1945 tarkistaa johtokuntien päätöksiä. Tutkittuaan Ameriikan, Kapeaveden, Kirkonkylän ja Palosenmäen johtokuntien päätökset lautakunta totesi, että ”oli päässyt osalliseksi sellaisten vanhempien lapsia, jotka olisivat kyenneet kengät maksamaan”. Johtokunnat määrättiin perimään heiltä kengät pois.

Lautakunta palasi asiaan 11.2.1946. Se määräsi nyt otettavan kengät pois yhdeltä Kauppilanmäen ja kymmeneltä Salahmin oppilaalta. Lautakunnan vaatimukseen 29.12.1945 ottaa kengät pois kuudelta Palosenmäen oppilaalta, koulun johtokunta vastasi, että silloin tulisi takaisinotot koskea myös yhtä lukuun ottamatta muitakin oppilaita. Näin sitten kävikin.

Kuitenkin mm. Kapeaveden johtokunnan jakopäätös pidettiin voimassa. Siellä seitsemän oppilasta sai puu- ja samoin seitsemän kumipohjaiset kengät. Tiedotteessaan opettaja Uuno Fredrik Rönkkö totesi myös, että jalkineiden puute oli joskus estänyt oppilaiden kouluun tulon.

Muista kunnista oli oppilaita paljon nykyistä enemmän, kevätlukukaudelta 1945 heitä oli yhteensä 70 ja syyslukukaudella 55. Eniten heitä oli Kauppilanmäessä kevätlukukaudella 19 ja syyslukukaudella 22. Salahmin ko. luvut olivat 18 ja 7, Valkeisen 8 ja 5, Tikanniemen 6 ja 6 sekä Ameriikan 2 ja 5.

Kauppilanmäen luvut selittyivät luonnollisesti sillä, että oppilaat olivat kylän Sonkajärven puoleiselta osalta. Siellä oli lisäksi kevätlukukaudella yksi ilomantsilainen ja syyslukukaudella kaksi soanlahtelaista oppilasta. Tikanniemellä opiskeli kevätlukukaudella kaksi sekä Inkeristä että Ilomantsista sekä yksi Pelkosenniemeltä ja Soanlahdelta kotoisin ollutta oppilasta. Siirtolaisoppilaita opiskeli kevätlukukaudella 1945 Salahmilla peräti 17, jotka olivat seitsemästä eri kunnasta, kuten toisaalta on kerrottu, Salahmilla toimi tuolloin siirtolaislasten siirtola lyhyen aikaa.

3. Koulukeittolatoiminta lakisääteiseksi

Laki jokaiselle kansankoulun oppilaalle tarjottavasta ilmaisesta lämpimästä aterista säädettiin jo jatkosodan aikana 1943. Sen yhtenä päätarkoituksena oli, että näin saadaan maahan kasvatetuksi entistä terveempi sukupolvi. Ainakin osassa pitäjän kouluista ruokaa oli jaettu jo aikaisemmin, mutta em. laki saatettiin täysimittaisena voimaan jokaisessa kunnassa viimeistään vuonna 1948.

Vieremällä ko. lakia toteutettiin vuonna 1945 jo siten, että vain ns. jatkokurssilaiset ja supistettujen koulujen alaluokkalaiset jäivät vielä sen ulkopuolelle. Kouluaterian kustannukseksi koulut ilmoittivat 1.30- 1.88 markkaa (15- 22 senttiä). Nissilässä se oli muista korkeampi eli 3.50 markkaa (41 senttiä).

Tämä lienee johtunut ennen muuta siitä, että varsinaisen koulun palettua koulua pidettiin Mattilassa ja Asikkalassa.

Kunnanlääkäri Lehdon kertomuksen mukaan elintarvikkeiden säännöstely ei ollut tuolloin sanottavasti heikentänyt koululaisten terveyttä, jonkin monilapsisten perheiden vanhemmat olivat valitelleet viljatuotteiden saatavuuden niukkuutta. Keittäjien palkat olivat pienet. Esim. Ameriikan koulun siivouksesta ja lämmittämisestä Sanna Korhoselle maksettiin 400 markkaa kuukaudessa (47 euroa) ja keittäjänä toimimisesta 600 markkaa (70 euroa). Kirkonkylän Lyyli Huttusen vastaavat luvut olivat 93 ja 130 euroa. Karankamäellä koulun opettaja toimi myös keittäjänä, mistä hänelle maksettiin hieman alle 10 euroa kuukaudessa.

Kunnallislautakunta ohjeisti yhä myös koulujen keittiöhenkilökuntaa elintarvikkeiden hankinnoissa. Niemisen koululle se ilmoitti, että sen tulee maksaa hankkimastaan maidosta samaa hintaa kuin Kajaanin meijerikin. Naudanlihan vapauduttua säännöstelystä ja kun oli odotettavissa, että sen hinta nousee huomattavasti, lautakunta viestitti 12.4.1947 kaikille johtokunnille, että lihaa käytettäisiin yhtä säästeliäästi, kuin säännöstelyjen aikaanakin, jotteivät ruokamenot kasvaisi kohtuuttomasti.

4. Asutustoiminta synnytti uusia koulupiirejä

Ennen muuta siirtoväen ja rintamamiesten asutustoiminnan johdosta kuntaan perustettiin vuosina 1948- 1952 peräti viisi uutta kansakoulua ja rakennettiin kaksi useampiopettajaista koulurakennusta Nissilään (valmistui 1950) ja Salahmille (1953).

Vuorisen kouluhanke oli kyläläisten toimesta vahvasti esillä jo vuosina 1922- 1925, jolloin pitäjän oppivelvollisuuslain mukaista piirinjakoa laadittiin. Vuonna 1937 Kalle Väisänen teki aloitteen koulupiirin perustamisesta, mutta se ei saanut kannatusta. Hannes Karttusen, Theodor Kärkkäisen ja Eero Rönkön kirjelmä 10.4.1945 ei myöskään vielä tuottanut tulosta.

Vihdoin 9.9.1947 valtuusto hyväksyi Vuorisen koulupiirin perustamisen 1.8.1948. Kouluhallituksen välipäätöksellä koulunpito tuli kuitenkin aloittaa jo 1.1.1948. Valtuusto valtuutti jo aikaisemmin valitun johtokunnan hoitamaan käytännön toimet. Koulutilat saatiin vuokratuiksi Hannes Karttuselta. Se oli yksiopettajainen ns. supistettu kansakoulu.

Heti sodan jälkeen alettiin kiinnittää yhä lujemmin huomiota kansakoulun laadulliseen tasoon, jolloin supistetut koulut joutuivat arvostelun kohteeksi. Niissä lukuvuosi oli 40 viikkoa, josta alakoulua oli 12 viikkoa ja yläkoulua 28 viikkoa. Sen sijaan tavallisissa kouluissa sekä ala- että yläkoulun lukuvuosi oli 36 viikkoa. Tilannetta pyrittiin korjaamaan vuoden 1945 lailla, jonka mukaan 36-viikkoista alakoulua oli pidettävä, mikäli kouluun oli ilmoittautunut vähintään 12 lasta. Vuorisilla koulunpito lakkasi 1959.

Asutustoiminta toi runsaasti uusia tiloja etenkin Palosenjärven koillis- ja pohjoispäähän. Oman koulupiirin perustamisesta pidettiin 25.1.1948 kokous Kalle Säisän talossa. Kokouksessa laskettiin, että ajatellun koulupiirin alueella oli 31 taloutta, joissa oli 39 kouluikäistä lasta. Kokous valitsi nelihenken toimikunnan, johon kuuluivat Feodor Issakainen, Elias Juntunen, Eino Reiss ja Väinö

Savolainen. Sen tehtäväksi annettiin käydä esittelemässä perustamishanke koulutoimentarkastajalle. Valtuusto hyväksyi perustamisen kokouksessaan 2.11.1948. Koulutyö käynnistyi 1.1.1949 alkaen Hanna ja Veikko Holopaiselta vuokratuissa tiloissa.

Kolmas asutustoiminnan avittama koulupiiri syntyi Savimäkeen 1.8.1949 alkaen. Valtuustossa oli ollut 5.12.1948 valtuutettujen Jooseppi Hukkasen ja Viljo Juntusen esitys sen perustamisesta, josta valtuusto pyysi vielä kansankoululautakunnalta lausunnon. Valtuusto katsoi 4.6.1949, että oppilaita oli tarpeeksi supistetun koulun käynnistämiseksi. Ensimmäiset vuodet koulu toimi Pekka Juutiselta vuokratuissa tiloissa.

Lehtorannan koulupiiri herätettiin eloon neljän vuoden tauon jälkeen, kun koulupito piirissä aloitettiin uudestaan 1.8.1949. Vielä kesäkuussa 1945 valtuusto oli todennut, että alueen oppilasmäärä vielä vähenee tulevina vuosina silloisesta kuudestatoista. Valtuusto päätti kuitenkin 4.6.1949 käynnistää koulunpito uudestaan, sillä oppilaita on ”riittämiin ja Salahmille on pitkä matka”.

Kunnan 22. koulupiiri perustettiin Rotimojoelle vuonna 1952, kun asutustoiminnan myötä kylän asukasluku oli nopeasti lisääntynyt. Valtuusto päätti uudesta yhden opettajan koulupiirin perustamista 2.3.1951. Koulutyö käynnistettiin syksyllä 1952 Kalle Julkuselta vuokratuissa tiloissa. Piirin oma koulurakennus valmistui 1955.

Kuten edellä on todettu, Luvejoen, Rokulan ja Isomäenkään asutusalueille ei omaa koulua saatu. Kuitenkin ne ja Salahmin alueen voimakas asutustoiminta sekä kehittyvä linja-autoliikenne aikaansaiivat sen, että sekä Nissilään ja Salahmille rakennettiin uudet isot ja edustavat koulurakennukset. Nissilän koulu valmistui 1950 ja Salahmin 1953. Nissilän koulun oppilasmäärä syyslukukaudella 1945 oli 96 ja viisi vuotta myöhemmin neliopettajaisena 125. Salahmin vastaavat luvut olivat 71 ja samoin neliopettajaisena 132.

Uusien koulupiirien perustaminen johtui siitä, että syntyi uusia voimakkaasti kehittyviä astutusalueita ja ennen muuta siitä, että sinne siirtyneillä asutustilallisilla oli jo ”valmiiksi” kouluikäisiä lapsia. Koko pitäjän oppilasmäärän kasvu oli suhteellisen verkkaista vielä 1940-luvulla. Kun syksyllä 1939 kunnan oppilasmäärä oli keskimäärin 1084, se kasvoi kuudessa vuodessa vain 21:llä ja oli vuoden 1950 syksyllä 1189. Luonnollinen selitys tälle verkkaiselle oppilasluvun kasvulle oli sotavuosien aikainen alhainen syntyvyys, joka tuona viisivuotiskautena oli keskimäärin 153 lasta vuodessa. Avioliittoja solmittiin eniten heti sodan jälkeen 1945 yhteensä 74 ja syntyvyys kohosi pitäjässä korkeimmilleen vuonna 1948, jolloin syntyi peräti 245 lasta. He tulivat oppivelvollisuusikään 1950-luvun puolivälissä.

Vieremän kunnan kansakoulujen oppilasmäärät ja opettajat syyslukukaudella 1939, 1945 ja 1950:

Koulupiiri	1939 opp.	-opett.	1945 opp.	-opett.	1950 opp.	opett.
Ameriikka	53	1	42	1	53	2
Haajainen	56	1	65	2	52	2
Kaarakkala	49	1	58	2	42	2
Kapeavesi	60	2	59	2	45	2
Karankajärvi	-	-	39	1	41	1
Karankamäki	28	1	14	1	32	1
Kauppilanmäki	65	1	78	2	54	2

Kirkonkylä	123	3	156	4	122	4
Konolanmäki	59	1	53	1	35	1
Lehtoranta	34	1	-	-	23	1
Marttisenjärvi	88	3	68	2	65	2
Nieminen	55	1	52	1	42	1
Nissilä	96	3	96	3	125	4
Palosenjärvi	-	-	-	-	31	1
Palosenmäki	52	1	51	2	52	2
Pyöree	65	1	64	2	34	2
Rotimojoki	-	-	-	-	-	-
Salahmi	74	2	71	3	132	4
Savimäki	-	-	-	-	55	1
Tikaniemi	43	1	52	1	51	1
Valkeinen	85	2	77	2	74	2
Vuorinen	-	-	-	-	39	1
Yhteensä	1084	26	1105	30	1199	39

5. Keskikoulua yritetään saada kuntaan

Keskikoulun perustaminen oli ensimmäisen kerran esillä kansakoululautakunnan kokouksessa 29.3.1946, jossa myös tarkastaja Meriläinen oli läsnä. Kunnallislautakunta käsitteli asiaa 11.8.1947 ja valtuusto 9.9.1947, joka totesi, että keskikoulua tarvittaisiin kipeästi kunnossa ja että se tulisi saada ensi tilassa.

Samassa kokouksessa valtuusto perusti erityisen keskikoulutoimikunnan, johon kuuluivat opettaja Yrjö Luukkainen, mv. Kalle Nissinen, kunnankirjuri Viktor Palviainen, kunnallislautakunnan puheenjohtaja Ilmari Partanen, apteekkari Erkki Saviranta ja pastori Pentti Väätäinen. Se sai tehtäväkseen suorittaa koehaun oppilaiden keskuudesta.

Koehaku suoritettiin keväällä 1948, jolloin peräti 116 ilmoitti halukkuutensa opiskella kunnan omassa keskikoulussa. Tämä tulos ja esitys toiminnan käynnistymisestä 1.8.1948 alkaen sekä lupaus tilojen saamisesta ainakin aluksi Kirkonkylän kansakoululta liitettiin valtioneuvostolle lähetettyyn anomukseen saada lupa käynnistää kokeilutarkoituksessa keskikoulun toiminta.

Lupaa ei tullut. Kymmenen vuotta myöhemmin kunnankirjuri Palviainen kirjoitti edelleen ajankohtaisena olleesta hankkeesta sattuvasti: ”oppikoulua erittäin suuresti kaivattaisiin, että myös opiskelumahdollisuudet lisääntyisivät laajempiin piireihin”. Keskikoulu käynnistyi pitäjässä vasta syksyllä 1964 - 50 vuotta sitten.

VI. Terveys – ja sosiaalitoimi

Kun vuoden 1944 talousarviossa terveystoimen menot olivat vain 5.6 prosenttia kunnan menoista, eli 6380 euroa, ne seuraavana vuonna olivat 7.6 prosenttia ja 45 060 euroa. Vuoteen 1949 mennessäkin luvut olivat suhteellisen alhaiset: 7.5 prosenttia ja 98 000 euroa.

Vuoden 1944 talousarviossa sosiaalimenot (huoltotoimi) olivat 26.1 prosenttia kunnan kokonaismenoista eli 23 400 euroa, seuraavana vuonna ne olivat 26.6 prosenttia ja 13 2000 euroa ja vuonna 1949 vain 16.6 prosenttia ja 214 000 euroa. Kunnan tehtäväkenttä oli tosin tuolloin jo melkoisesti kasvanut.

Läänihallituksen esitys erityisen terveydenhoitolautakunnan perustamisesta oli ollut 14.5.1944 valtuustossa. Vaikka kunnallislautakunnan tehtävät olivat sotatilan aikana kasvaneet, valtuusto oli äänin 9-7 jättänyt lautakunnan perustamatta. Ajatus kuitenkin kypsyi nopeasti.

Rakennuslautakunnan lisäksi 14.3.1945 perustettiin myös terveydenhoitolautakunta, johon nimettiin apeteekkari E. Saviranta, kättilö Liinu Huttunen ja kirvesmies Hannes Partanen. Lisäksi siihen kuuluivat kunnanlääkäri ja kunnallislautakunnan puheenjohtaja.

Kunnanlääkärinä toimi 30.4.1945 saakka Heikki Haapamäki ja vapusta alkaen Alpo Lehto. Auki olleeseen terveyssisaren virkaan ei ollut yhtään hakijaa, joten valtuusto jakoi kunnan 20.6.1945 kahteen terveyssisarpiiriin, joista toisen asuinpaikaksi määrättiin Kirkonkylä ja toisen Marttisenjärvi. Tämänkään jälkeen hakijoita ei ilmaantunut, vaikka kunta oli luvannut 1000 markan (112 euroa) lisäpalkan kuukaudessa.

Aivan ensi töikseen uusi terveydenhoitolautakunta oli esittänyt saada lautakunnan käyttöön mitä pikimmiten silloisen kansanhuollon toimistona ollut rakennus. Kansanhuollon toimisto oli aluksi toiminut kunnantalolla, mutta toiminnan laajetessa se oli siirretty 30.9.1943 em.

kulkutautisairaalan tiloihin. Kansanhuollon toimiston siirryttyä marraskuussa 1945 Rientolaan, terveystoimi sai ko. tilat käyttöönsä.

Läänihallitus hyväksyi joulukuussa 1945 kunnan uudet äitiys- ja lastenneuvolan sekä terveyssisaren johtosäännöt. Valmisteluvaliokunta oli ehdottanut, että pohjoisen kättilöpiirin asemapaikaksi tulisi Salahmin sijaan Marttisenjärvi, mutta valtuusto ei sitä hyväksynyt. Kunnassa syntyi vuonna 1945 yhteensä 172 lasta. Niistä Liinu oli mukana 72 ja Hilja 50 synnytyksessä.

Jokunen synnytys tapahtui lisalmen sairaalassa, mutta lähes 50 hoitui eteenkin sivukylillä kotona ilman kättilöä ns. perinteisten pesumummojen avustuksella. Näitä itseoppineita ja pitkän kokemuksen omaavia ”apukättilöitä” toimi vielä 1940- ja 1950-luvulla esim. Marttisenjärvellä kylän eri osissa kolme: Laina Kaikkonen, Aini Kolehmainen ja Liisa Rönkä, Palosenjärvellä lita Kumpulainen, Palomäessä Fiia Huttunen, Koukomäessä Hanna Kortelainen, Tikanniemellä Julia Kettunen, Kirkonkylässä ”karukka”, Karoliina Partanen ja Pyöreellä Lyidia Eskelinen.

Vielä sota-aikana keuhkotauti oli varsinainen kansantauti, jonka hoitoon oli palkattu erityinen tuberkuloosihoitaja. Vielä 1942 todettiin 29 uutta tapausta ja ko. vuonna lähes viidenneksen kuolinsyiksi todettiin keuhkotauti. Myös lavantautia ja isorokkoa esiintyi. Vuonna 1945 kunnanlääkäri antoi isorokkorokotuksen 153 lapselle, mutta lähes 20 lasta jäi rokottamatta ”uhkasakoista huolimatta”.

Uudeksi kunnanlääkäriksi valittiin 5.5.1947 Hannu Simula Porista. Hän harrasti myös musiikkia, soitti mm. viulua ja hän on säveltänyt meille kaikille tutun Irja Hukkasen sanoittaman Vieremä-marssin. Hän oli myös varsin huumorintajuinen. Tästä on säilynyt useita kaskuja ja kertomuksia, kuten Riku Marinin kohdalla kerrotaan.

Tarinassa pesumummosta ja Simulasta oli kyse vuodesta 1948, jolloin juuri syntynyt poikalapsi pudota lipsahti kylmälle lattialle. Hätäntynyt isä kutsui paikalle tohtorin, joka kuitenkin totesi, ettei mitään vahinkoa ollut tapahtunut. Säikähtänyt pesumummo oli sen sijaan valittanut sydäntään, mihin lääkäri: ”Kyllähän tuollainen kroppa tarvitsisi lujan moottorin”.

Kerran Simulan vastaanotolle oli tullut noin 70-vuotias nainen, joka valitti kuulonsa heikentyneen niin, ettei hän enää kuule takapänsäkään ääniä. Aikansa pohdittuaan tohtori oli ottanut reseptivihkonsa esille, kirjoittanut reseptin ja antanut sen potilaalle, joka tuolloin oli udellut: ”Tälläkö kuulo paranoo?”. Tähän Simula oli tokaissut: ”Ei, mutta iänet kovenoo”.

Eräänä 1950-luvun hellekesänä Sotkunlampi oli luonnollisesti ollut uijien suosiossa. Simula ei siitä oikein pitänyt, kun Hänköniemen lääkärintaloonkin tuli vielä tuolloin vesi ko. lammesta. Naapurissa vieraillessaan hän oli katsellut vedessä polskivia, naputellut sormillaan ja harmistuneena tokaissut: ”Nyt vesi aivan lessukalle maistaa”.

Myös pirtureseptin anojia Simula oli osannut taitavasti toppuutella: ”Tulkaa kuukauden kuluttua uudestaan” tai ”On siellä nyt kaunis ilma kävellä selvin päinkin”. Kuitenkin jo vuonna 1937 osuusmeijerin koneenhoitajaksi valitulta Kaikkois- Lassilta reseptinkin saanti onnistui.

Lassi oli rakentanut itselleen omakotitalon, ja kun se oli valmis, timpurit hoputtivat häntä Simulan puheille, jos vaikka heltiäisi pirtulappu. Simula oli pyytänyt Lassiä istumaan, selaillut varsin pitkään erästä kirjaa ja vihdoinkin todennut: ”Täällä näyttäisi olevan, että kirnupiimä olisi parasta panna tässä hommassa”. Niin Lassi jäi ilman pirtua.

Tuli syksy ja kunnanlääkärin kantti-kertaa-kantti -autosta jäätyivät pakkasilla jäähyttäjän vedet ja jäähyttjä alkoi vuotaa. Simula ajoi autonsa Lassin luo tinattavaksi.

Lassi oli ottanut nyt vuorostaan käteensä nokisen almanakkansa, tarkastellut sitä aikansa ja lopulta arvokkaasti todennut, että täällä näyttäisi seisovan, jotta aspiriini olisi parasta tässä tapauksessa. Simula oli tähän joutunut nopeasti sanomaan: ”Paa kolvi kuumenemaan, niin minä lähen hakemaan sitä pirtua”.

Sota-aikana solmittiin keskimäärin 45 avioliittoa ja lapsia syntyi 153 vuodessa. Sodan jälkeisinä 1940-luvun vuosina vihittyjen avioparien määrä oli keskimäärin 60 vuodessa. Huippuvuosi oli heti ensimmäisenä rauhanajan vuotena 1945, jolloin avioliiton solmi peräti 73 avioparia. Sodan jälkeen myös syntyvyys nousi. Vuosi 1948 oli ennätysvuosi, jolloin pitäjässä syntyi peräti 245 lasta. Kiirettä piisasi kätilöille, pesumummoille, terveysisarille, rokottajille kuin kunnanlääkärillekin. Kunnan väkiluku vuonna 1940 oli 6493, josta se vuosikymmenessä kohosi 7545:een.

Kolmen kunnan (Iisalmen mlk, Sonkajärvi, ja Vieremä) yhteisiä edustajainkokouksia pidettiin sodankin aikana, mm. 5.2. ja 30.12.1943 sekä 15.1.1944. Asialistalla olivat olleet lähinnä yhteiseen kunnansairaalaan liittyvät asiat. Sen johtokuntaan valtuusto valitsi 7.1.1946 Paavo Kettusen.

Sairaalassa kunnalla oli 5.5 paikkaa. Sitä ryhdyttiin korjaamaan ja kuntien edustajakokouksen 1.10.1946 päätöksen mukaisesti siihen varattiin 15 000 euroa ja 11.11.1947 vielä 6000 euroa.

Valtuuston käsittelyssä oli 11.3.1949 Ylä-Savon kuntien neuvottelukunnan kirjelmä, jossa esitettiin pysyvän neuvottelukunnan perustamista. Ehdotus hyväksyttiin ja kunnan edustajiksi siihen valittiin August Juslin, Hannes Partanen ja Robert Repo.

Valtuusto valitsi 7.1.1946 kunnan edustajaksi Tarinaharjun Parantolan liittovaltuustoon August Juslinin ja Siilinjärven Piirimielisairaalan Jalmari Mykkäsen. Juslin nimettiin uudestaan vuosiksi 1949- 51 ja Mykkäsen tilalle tuli Väinö Hyvärinen. Kuopion keskussairaalaan varattiin 26.10.1946 neljä paikkaa. Kuopion lastenlinnasta otettiin 1949 kaksi paikkaa.

Lokakuussa 1946 tehtiin päätös rakentaa Härköniemeen, lääkärintalon läheisyyteen, terveystalo. SPR lupasi Ruotsista saaduilla varoilla avustaa sitä enintään 21000 eurolla, samoin sekä Suomen Huolto että MLL, mikäli talo valmistuu vuoden 1949 kuluessa. Elokuun alussa 1948 niin terveystalon kuin Nissilän uuden koulunkin pohjatyt käynnistyivät. Talo valmistui ajallaan. Siihen tulivat kättilön, terveysisären ja kodinhoitajan asuntojen lisäksi mm. vastaanottohuoneet äitiys- ja lastenneuvolalle. Rakennuksen oli suunnitellut arkkitehti Linnasalmi ja se maksoi kalustoineen noin 170 000 euroa.

Vuonna 1918 valmistuneelle kolmen kunnan yhteiselle kunnansairaalalle, joka pian laajeni 16-paikkaisesta 22-paikkaiseksi, kolme vuosikymmentä oli tehnyt tehtävänsä sen kunnolle. Varsinkin lämmityksessä ei enää riittänyt tehoja talvipakkasilla pitää koko sairaalaa lämpimänä. Vuosina 1925- 35 sen lääkärinä oli toiminut Ilmari Pelkonen ja vuodesta 1936 alkaen Johannes Amperla.

Hoitomaksujen perintä vieraskuntalaisilta oli välistä tuottanut ongelmia. Mikäli maksuja ei saatu perittyä potilailta itseltään, ne jäivät omistajakuntien maksettavaksi. Tämän vuoksi kiellettiin ottamasta sairaalaan vieraskuntalaisia ilman maksusitoumusta tai jollei potilas maksanut kuukauden hoitomaksua etukäteen.

Kuntien edustajainkokouksen 1.10.1946 esityksenmukaisesti kunta varasi sairaalan korjauskustannuksiin 22 000 euroa ja myönsi 11.11.1947 noin 11 000 euron lisämäärärahan. Valtuusto totesi, että kunnansairaalan perusteellisten laajennus- ja korjaustöiden kokonaissumma oli noussut 220 000 eurosta lähes 300 000 euroon. Em. laajennussuunnitelman laati rakennusmestari Atte Kettunen.

Vielä 24.11.1949 Vieremä hyväksyi röntgenkoneen hankinnan sairaalaan, mutta sonkajärveläisten vastustus pitkitti uudistustöitä. He valittivat asiasta aina korkeimpaan hallinto-oikeuteen asti. Iisalmen maalaiskunta kuitenkin aloitti laajennustyöt ennen valitusajan päättymistä ja päätti jo kokonaan luopua yhteisestä sairaalasta ja rakentaa oma. He katsoivat Sonkajärven ”vississä tarkoituksessa viivyttävän yhteisen sairaalan välttämättömiä korjaustöitä”. Työt keskeytettiin ja vasta vuoden 1951 alussa saatiin KHO:n päätös, jossa Sonkajärven valitus hylättiin.

Kun 15.1.1936 kunta oli ostanut L. Rönkön perillisiltä yhdysviljelyksensä olevat Puomilan ja Taivalmäen tilat ja Puomilan tilan päärakennuksen laajentamisperustukset olivat tulleet hyväksytyiksi, rakennustyöt käynnistyivät syksyllä 1937. Puomilan 18-paikkainen kunnalliskoti, jolla oli oma johtokuntansa, aloitti toimintansa elokuussa 1938. Esim. vuonna 1945 johtokunta

kokoontui 10 kertaa. Sen puheenjohtajana toimi Väinö Hyvärinen ja jäseninä Ester Huttunen, Ville Räisänen ja Eero Rönkkö.

Vuonna 1945 kunnalliskodissa oli keskimäärin 23 hoidokkia, joista 11 oli uusia. Hoitopaikkoja ei luonnollisestikaan ollut riittävästi, joten monia hoitivat esim. sukulaiset, joille huoltolautakunta maksoi korvauksen. Kunnalliskodin vaatehuoltoa helpotti tuntuvasti se, että sotasairaaloista vapautuneista vaatevarastoista saatiin lahjoituksia. Kunnalliskodin johtajattarena toimi Martta Neuvonen.

Syksyllä 1948 oli valtuuston pohdinnassa oman mielisairaalaosaston perustaminen. Asiaa kiirehti lisälmen maalaiskunnan huoltolautakunnan kirjelmä, jossa esitettiin, että Vieremä sijoittaisi 30.4.1949 mennessä kymmenen heillä hoidossa olevaa henkilöä omiin tiloihinsa, koska heidän ko. osastolta ei enää löytynyt tilaa. Kuitenkin uuden 37-paikkaisen kunnalliskodin valmistuminen siirtyi vuoteen 1955.

Terveystenhoitajien saanti pysyi vaikeana. Valtuusto myönsi 12.1.1948 seurakunnan palveluksessa olevalle diakonissa Aili Komulaiselle noin 30 euron korvauksen kuukaudessa takautuvasti 1.8.1947 alkaen aina siihen saakka, kunnes ko. hoitajan virka saadaan täytetyksi. Komulainen avusti kuntaa em. toimissa oman työnsä ohessa.

Lapsilisien jaon käynnistyminen lisäsi luonnollisesti työtä. Valtuusto myönsi 21.9.1948 lisämäärärahan apulaisen palkkaamiseksi tähän työhön ja perusti 15.12.1948 huoltosihteerin viran 1.1.1949 alkaen. Myös kodinhoitajan toimi yritettiin perustaa MLL:n luvattua maksaa sen palkasta puolet vuonna 1949. Kouluhammaslääkäritoiminta käynnistyi 1.1.1950. Ko. viran ensimmäinen hoitaja oli Meri Lakomaa, jonka työaika oli kaksi tuntia päivässä.

VII. Kunnan muut toimialat

1. Liikuntatoimi

Suojeluskunnan toimesta kunnallinen urheilukenttähanke nousi esiin jo 1930-luvulla. Opettaja Yrjö Luukkaisen esitys maa-alan hankkimisesta urheilukenttää varten Kymi-yhtiöltä oli valtuustossa 16.7.1945, jolloin hankkeen eteenpäin vieni uskottiin toimikunnalle, johon tulivat Juho Räisänen, Aku Juslin ja Juho Kettunen.

Urheiluseura Koiton johdon laatima urheilukentän kustannusarvio esiteltiin 27.9.1945 valtuustolle, joka valtuutti Luukkaisen tekemään valtion urheiluneuvostolle perustelun määräraha-anomukseen.

Erytisen urheilulautakunnan, jonka perustaminen oli jo keväällä 1946 esillä, keskeisiä alkuaajan tehtäviä oli kenttähankkeen edistäminen. Sen puheenjohtajaksi valtuusto valitsi 3.4.1947 konstaapeli Olavi Hännisen ja jäseniksi Heikki Huttusen, August Juslinin, Yrjö Luukkaisen ja Hannes Partasen. Vuoden 1948 talousarvion tuli 15 000 (800 euroa) hankeen alkutoimiin. Sekä ASO:n että Kuopion läänin maanviljelysseuran asutusvuokralautakunnan tiedotteissa 25.3.1948 ilmoitettiin, että kunta voi vuokrata Kymi-yhtiöltä maa-alueen urheilukenttää varten. Urheilulautakunta valtuutettiin allekirjoittamaan vuokrasopimus, jossa vuosivuokra oli 1000 markkaa. Kymi-yhtiö oli aikoinaan hankkinut omistukseensa Kirkonkylästä 40 hehtaarin Mähölä- ja 9 hehtaarin Kankaala-nimisen maa-alueen.

Urheilukentän tontin perustustyöt käynnistyivät syksyllä 1948 ns. työttömyystöinä. Kentän rakentamisen kokonaiskustannusarvion todettiin valtuustossa 25.10.1949 nousevan noin 2.4 miljoonaksi markaksi (96 000 euroa). Kenttä vihittiin käyttöön vuonna 1954. Ehkä hevospitäjälle oli luonnollista, että sen ympärille rakennettiin myös ravirata. Se oli käytössä vuoteen 1963 saakka, jolloin Vieremän Oriyhdistys rakensi radan Valkeisille.

Hanke kunnallisen urheilukentän saamisesta myös Salahmille käynnistyi 1949. Edellisenä vuonna perustettu TUL:oon kuuluva urheiluseura Salahmin Sepot oli lähettänyt kesällä 1949 valtuustolle esityksen hankkia Salahmin nuorisoseuran hallussa oleva urheilukenttä kunnan omistukseen. Valtuusto käsitteli 24.9.1949 nuorisoseuran kirjelmää ja nuorisoseuran ja Salahmin Seppojen yhteisen kokouksen pöytäkirjaa, jossa todettiin, etteivät he olleet päässeet ”lopulliseen yksimielisyyteen” urheilukentän käytöstä. Tämäkin hanke toteutui 1950-luvulla.

2. Tiet sillat ja liikenne

Sota minimoi tiemäärärahat. Vuoden 1945 talousarvioon varattu määräraha oli 3630 ja vuoden 1946 hieman alle 10800 euron. Vuoden 1949 talousarviossa teihin, siltoihin, laitureihin ja kenttiin oli varattu noin 32 000 euroa.

Määrärahat eivät riittäneet alkuunkaan. Vuoden 1945 talousarvion laadinnan yhteydessä lisättiin Räisälän rannan sillan korjaukseen noin 1200 euroa. Maaliskuun 14. päivänä 1945 valtuusto perusti

rakennuslautakunnan, jonka puheenjohtajaksi tuli Väinö Hyvärinen ja jäseniksi Heikki Hentilä ja Pekka Nissinen. Vuoden 1946 talousarviokäsittelyssä oli esillä Vuorinen – Kauppilanmäen tien hoitokunnan esitys tien ottamisesta kunnantiekseksi. Valmisteluvaliokunta oli ehdottanut asian lähettämistä tielautakunnan käsiteltäväksi, mutta valtuutettu Eero Rönkkö vaati esityksen hyväksymistä heti. Äänin 10-6 kahden ollessa poissa valiokunnan mielipide voitti.

Kyläläiset aktivoituivat yhä lisää toimimaan. Luonnollisesti myös asutustoiminta antoi tieasioiden ajoon puhtia. Maaliskuussa 1946 Amerikan kyläläiset anoivat 3700 euroa kylätiensä kunnostamiseen. Valmisteluvaliokunta esitti 1100 euron avustusta, mutta valtuusto pudotti 4.3.1946 siitä vielä kolmanneksen pois. Samassa kokouksessa valtuusto päätti ostaa Kymi-yhtiöltä Kirkonkylästä yhden hehtaarin alueen soranottoa-alueksi. Ostoa katsottiin niin tärkeäksi, että ellei se onnistuisi vapaehtoista tietä, käännyttäisiin maanlunastuslautakunnan puoleen ja käytettäisiin etuosto-oikeutta.

Valtuusto puolsi em. kokouksessa myös marttisenjärveläisten ehdotusta saada linja-autoliikenne Iisalmen-Marttisenjärvi-Karankamäki välille. Huhtikuussa 1946 valtuusto käsitteli kyläläisten ehdotuksia saada sekä Palosenmäen että Kaarakkalan tie kunnantiekseksi. Päätöstä lykättiin, mutta teiden kunnossapitoon lisättiin 730 euroa. Äänin 12-7 valtuusto hylkäsi 23.12.1946 esityksen ottaa Palosenmäki-Kaarakkalan tie kunnantiekseksi.

Rahajärvi-Vuolijoki-järvenlaskuyhtiölle valtuusto myönsi 11.1.1947 noin 300 euron avustuksen. Kunta sai 12.5.1947 viranomaisilta harvinaisen kehotuksen Konolanmäen tien korjaamisesta. Kunnallislautakunta antoikin tielautakunnalle määräyksen ryhtyä välittömästi korjaustoimiin.

Konolanmäen tietä oli ryhdytty oikaisemaan heti sodan jälkeen kyläläisten toimesta. Rahaa siihen oli kerätty mm. pitämällä tansseja nuorisoseuran talolla. Myös Kattilalehdon tietä oli kunnostettu samaan aikaan ja rahaa tähän oli kerätty samoin järjestämällä tanssi-iltoja. Joulukuussa 1947 valtuusto hylkäsi toistamiseen Vuorinen - Kauppilanmäen tien muuttamisen kunnantiekseksi.

Vuoden 1948 talousarviossa tiemäärärahaa oli 24 000 euroa, mikä edelleenkin vaikeutti kyläteiden ottamista kunnan hoidettaviksi ns. kunnanteiksi. Valtuusto myönsi maaliskuussa 1948 Pyöreen kyläläisille 840 euroa Kaarakkalan tieltä Pyöreen myllyn kautta Pyöreen seisakkeelle johtavan tieuran kunnostukseen.

Joulukuussa 1948 kunta puolsi Kirkonkylästä Löttöpuron (Savimäki) asutusalueelle rakenteilla olevan tien välitöntä jatkamista Amerikan kylän kautta Kiuruveden tielle. Samoin puollettiin Iijärvi-Tikanniemen tietokunnan suunnitelmaa rakentaa tie Kajaanin maantieltä Latukan seisakkeen kautta kunnalliskodin länsipuolelle Vuorinen-Kauppilanmäen tielle. Siihen toivottiin työllisyysmäärärahoja valtiolta. Ylimmäinen-Haajaisen tien hoitokunnalle ei annettu avustusta suunnittelu- ja kartoittamiskustannuksiin, koska valtuustossa katsottiin, että ”tie tulee palvelemaan vain vähän Vieremän kuntalaisia”. Anomus hylättiin toistamiseen maaliskuussa 1949.

Tammikuussa 1949 kunnasta lähetettiin 3-henkinen lähetystö Helsinkiin kiirehtimään työllistämismäärärahojen saantia mm. teiden rakentamiseen ja peruskorjaukseen. Maaliskuussa 1949 saatiinkin Vieremä-Palosenmäki-Karankamäen tien peruskorjaus työllisyystöinä käyntiin ja kunta lupasi ottaa sen kunnantiekseksi. Työllisyysrahat todettiin 22.4. käytetyn loppuun, mutta töitä ei päätetty heti keskeyttää. Tien perusparannustyöt olivat taas lokakuussa käynnissä ja kunta sitoutui

kirjallisesti täyttämään osuutensa peruskorjauksen loppuunsaattamisesta, mikäli työtä voitiin jatkaa ns. työllisyystyönä.

Maaliskuussa 1949 valtuusto oli hylännyt 20 000 euron avustusanomuksen Savimäki-Kiuruvesi tien parantamiseen. Valtuusto päätti kuitenkin 24.11.1949 ryhtyä pitämään tietä kunnossa, mikäli ASO perusparantaa tien. Kurenpolvi-Kattilalehdon kylätien hoitokunta sai kunnalta 726 euron avustuksen marraskuussa 1949. Kaikki tämä näkyi tiemäärärahojen nousuna.

Talousarviokokouksessaan 29.12.1949 valtuusto nosti vuoden 1950 tiemäärärahan 117 400 euroon.

Syysy 1949 oli pitäjässä haastavaa aikaa: viljelyksille oli koitunut pahoja hallavahinkoja ja työttömien määrä kasvoi. Hätää lievittämään valtio myönsi työllisyysmäärärahoja ja katokorvauksina jaettavaksi viljelijöille noin 335 400 euroa.

Maatalousministeriö lupasi 22.12.1949 Savimäestä Ameriikan kautta Kiuruveden tiehen yhtyvän tien perusparannuksen 11 5000 euroa ehdolla, että kunta ottaa tien sen valmistuttua hoitaakseen ns. kunnantienä. Viikkoa myöhemmin Kuopion Työvoimapiiri myönsi luvan Laatukkasuon kuivatushankkeelle, jonne voitiin sijoittaa 15 miestä. Pian saatiin myös lupa sijoittaa 55 miestä työllisyystyönä tehtävälle Iisalmi-Oulu-maantien oikaisutyömaalle.

3. Palotoimi

Vuosi 1945 oli palotoimelle melko rauhallinen. Ko. vuoden aikana sattui pitäjässä kolme rakennuspaloa, joiden kokonaisvahingoksi arvioitiin 180 000 markkaa (noin 210 00 euroa). Lisäksi oli syttynyt neljä pienehköä metsäpaloa, joissa paloi ainoastaan 1.5 hehtaaria metsää. Kolmen palon syyksi mainittiin ukkonen ja yhden ”eräs metsäkaartilainen”. Palokunnalla oli tuolloin yksi moottori- ja neljä käsivoimalla toimivaa ruiskua.

Uusi valtuusto määräsi ensi töikseen 7.1.1946 palolautakunnan tehtävät kunnallislautakunnan hoidettavaksi. Sen anomuksen uuden paloaseman rakentamisesta läänihallitus vielä keväällä 1946 hylkäsi. Sen sijaan sen ehdotus ostaa käytetty kuorma-auto, josta lisävarusteilla saataisiin paloauto, meni 21.10.1946 valtuustossa läpi. Autoa ostamaan nimettiin Mikko Ikola ja Kalle Nissinen.

Mikko Ryhäsen jälkeen uudeksi palopäälliköksi valittiin Lauri Hukkanen 1.6.1948 alkaen. Peruspalkaksi määrättiin 20 000 markkaa (noin 850 euroa) vuodessa. Valtuusto valitsi 21.9.1948 erillisen palolautakunnan, jonka puheenjohtajaksi tuli Juho Räisänen.

Valtuuston kokouksessa 15.12.1948 oli esillä lääninhallituksen kunnalle määräämä 10 000 markan uhkasakko. Välttyäkseen siltä kunnan tuli 1.6.1949 mennessä hankkia moottoriruiskuun kolmen tuuman letkua vähintään 300 metriä. Asia hoidettiin ja 11.3.1949 palolautakunnalle annettiin lupa palokaivon tekoon kunnan keskustaan. Huhtikuussa 1949 valmistuivat uuden paloaseman piirustuksen. Paloasema (nykyinen Kipinä) valmistui vuonna 1954.

4. Kunnan sähköistäminen

Koko pitäjää kattavan sähköverkon rakentaminen käynnistyi heti sodan jälkeen. Asia nousi esille Iisalmen maalaiskunnan tiedusteltua 24.1.1945 Vieremän halukkuutta ryhtyä sen, Iisalmen kaupungin, Lapinlahden ja Sonkajärven kesken muodostettavaan sähköyhtiöön, jonka tarkoituksena olisi 45 kW:n sähköjohdon vetäminen Kajaanista Iisalmeen.

Pitäjässä oli aikaisemmin toiminut vuonna 1922 perustettu Kauppilanmäen Sähkö Oy. Erkki Pulkan mukaan kokous sen liittymisestä Savon Voimaan pidettiin Anttilassa, missä asiasta oli jahkailtu pitkään, kunnes Kainulan vanha isäntä Topias oli noussut pystyyn ja sanonut; ”Otetaan sähköt, mitä myö pimmeessä tuppuroijaan”. Liitos tuli voimaan 5.11.1947. Kirkonkylällä sähköä tuottivat Vieremä Oy:n ja Salahmilla Ahlström Oy:n omistamat sähkölaitokset.

Heti sodan jälkeen alettiin Esko Eskelisen mukaan puuhata Marttisenjärvellä neljän talon omaa vesivoimalaitosta. Se jäi vielä 1952 toimimaan, kun Hukkalan talo liittyi Savon Voiman asiakkaaksi. Laitoksen 10kv:n tehon kehittävä generaattori oli hankittu Kiuruvedeltä. Valaistustarpeen tyydytyksen lisäksi moni kävi latauttamassa radioakkujaan voimalaitoksella.

Em. kutsuun kunta vastasi myöntävästi ja nimesi neuvottelijat. Hanke eteni nopeasti ja kunta varasi 21.12.1945 tulevan vuoden talousarvioon 20 000 markkaa (2340 euroa) pitäjän eteläosan sähkösuunnitelman laadintaan. Pian kuitenkin seutukunnan sähköistämisympyrät laajenivat, kun koko maakuntaa käsittävän sähkö-yhtiön perustaminen käynnistyi.

Kunta lähetti 9.4.1946 kaksi edustajaa Kuopioon isomman sähköyhtiön perustamista suunnittelevaan kokoukseen. Valtuusto ilmoitti 28.5.1946 kunnan olevan valmis liittymään suunniteltuun Pohjois-Savon Voima Oy:öön, jonka varsinaisena perustamispäivänä pidetään 14.2.1947. Pian se lyhensi nimensä Savon Voima Oy:ksi.

Perustettavasta yhtiöstä oli 2.9.1946 varattu 130 osaketta 1000 markkaa kappale. Kahden viikon päästä perustettiin oma kunnallinen sähkötoimikunta, jonka muodostivat Jalmari Mykkänen, Arvi Laine ja Juho Räisänen. Valtuusto päätti 3.4.1947 ottaa Savon Voimalta sähkövoimaa yhteensä 263 valoyksikköä noin miljoonalla markalla (56 300 euroa). Tätä maksua suoritettiin sitä mukaan kuin sähköverkon valmistuminen eteni.

Syksyllä 1948, jolloin mm. Kirkonkylä sai sähköt, Savon Voima anoi kunnalta 3.5 miljoonan markan lainaa (noin 140 000 euroa) rakentamistoimintaansa. Tällainen indeksiin sidottu laina myönnettiin 2.11.1948. Syyskuussa 1948 valittiin sähkötoimikuntaan siinä jatkavien Mykkäsen ja Laineen lisäksi Lauri Hukkanen ja Väinö Samola. Kunnan edustajiksi Savon Voiman kokouksiin nimettiin Juho Räisänen ja Juho Koskelo.

Savon Voimalla oli Vieremällä vuonna 1950 jo 12 pienjännitemuuntajaa ja 234 asiakasta. Sähkön kulutus oli ko. vuonna 119.4 MWh.

VIII. Kunnan talous vuosina 1944 - 1949

Vuoden 1944 talousarvio oli ollut vielä tyypillinen sota-ajan budjetti. Tosin se oli reaaliarvoltaan peräti 23.1 prosenttia edellistä vuotta suurempi, mutta vuoden 1939 tuloja ja menoja vielä 36 prosenttia pienempi. Menojen loppusumma oli 701.200 ja toimintatulot 342.700 euroa, joten verotuksella tuli koota 51.1 prosenttia kunnan verotuloista.

Menoissa opetus- ja sivistystoimen osuus oli ollut edelleen selvästi isoin eli 41.7 prosenttia ja tuloissa valtion osuuksien siivittämänä peräti 60 prosenttia. Terveyden ja sairaanhoidon osuus oli ollut vain 5.6 prosenttia. Tiestön hoitoon ei tuolloin ollut juuri markkoja riittänyt.

Ennen muuta sodan päättymiseen liittyvät tehtävät olivat nostaneet toteutuneet menot 828 038 euroon eli 11.8 prosenttia yli arvioidun ja tulot 342 700 euroon eli 11.9 prosenttia kasvuun. Myös verotuksella kerätyt tulot kasvoivat, joten budjetti oli voitu pitää tasapainossa.

Sodan loppumista seurannut tiukan säännöstelyn sävyttämä pula-aika ei antanut mahdollisuutta lisätä kunnan menoja. Vuonna 1945 kunnan menojen loppusummaa jouduttiinkin pienentämään edellisestä vuodesta jopa 15.5. prosenttia eli 592 379 euroon. Vähennys näkyi ennen muuta opetus- ja sosiaalitoimessa. Osuuskassa vastasi edelleen kunnan rahaliikenteestä. Heinäkuussa 1945 sen palkkio korotettiin 117:stä 172 euroon kuukaudessa. Veroäyri pidettiin edelleen 10 markassa, millä talousarvio saatiin pysymään tasapainossa. Verotuksella suunniteltiin koottavaksi 50.7 prosenttia kokonaistulosta.

Kunnan toteutuneet menot kasvoivat kuitenkin tuntuvasti eli lähes samaan summaan kuin edellisvuonna. Nousu oli talousarvion luvusta peräti 39.7 prosenttia. Myös kokonaistulot kohosivat 807 637 euroon eli 36.3 prosenttia, joten tulos oli niukasti 2014 euroa eli 2.4 prosenttia tappiollinen.

Vuoden 1946 talousarviossa menot kohosivat 17.3 prosenttia edellisestä vuodesta ja toimintatulot 12.1 prosenttia. Summat olivat: menot 695.097 ja toimintatulot 355.865 euroa. Kokonaistuloista veroilla koottavaksi jäi nyt 48.9 prosenttia, mikä olisi sallinut veroäyriin laskemista 7.47 markkaan. Kunnallislautakunta ehdotti kuitenkin äyriin hinnaksi 9 markkaa, sillä ”on varauduttava vastaisen varalle tallettamalla ylijäämä verontasausrahastoon”. Valtuusto hyväksyi esityksen ”nykyisen rahanrunsauden aikana”, jolloin myös tiukka säännöstely ja taloudellinen pula-aika estivät kunnan kehittämistä, mm. rahoittamalla investointeja. Tällä ilmauksella ilmeisesti myös viitattiin pelottavan nopeaan rahanarvon heikkenemiseen. Varautuminen olikin järkevää, sillä toteutuneet menot kohosivat kahden edellisvuoden tasolle eli 872.125 euroon.

Perusvähennys verotuksessa sovittiin 4000 markaksi (292 euroa). Samaan päädyttiin lapsivähennyksen osalta – tosin äänestämällä. Teiden rakentamisen ja korjaamisen määräraha pysyi edelleenkin pienenä (10 746 euroa). Huhtikuussa 1946 sitä lisättiin 7310 eurolla. Koko tarkastelukauden aikana vain vuonna 1946 oli määrärahavaraus liikelaitoksiin yhteensä 5994 euroa. Kunta päättikin 2.9.1946 hankkia 130 kappaletta Savon Voiman osakkeita. Koiravero tuotti 10 161 euroa.

Verojen perintää pyrittiin myös tehostamaan. Syksyllä 1945 sovittiin ulosottomiehen peruspalkaksi 580 euroa. Sen lisäksi hänelle luvattiin 10 prosentin provisio perityksi saamistaan velkarästeistä ja

vielä kaksi prosenttia lisää siitä perityksi saadusta summasta, joka ylittää 350 00 markkaa (25 585 euroa). Kunta päätti 17.4.1946 laittaa sanomalehteen ilmoituksen verorästien perinnästä, elleivät lain edellyttämät toimet olleet tuottaneet tulosta. Kesäkuun 1946 valtuustossa oli ulosottomies Arvi Laineen esitys kahdeksasta ulosmittauksesta, mutta neljän kohdalla valtuusto ei vielä halunnut ryhtyttävän ko. toimiin. Elokuussa 1946 kunnallislautakunta päätti ostaa ulosottomiehelle ”kunnollisen asiakirjasalkun ja mieluummin nahkaisen”.

Oheisesta taulukosta ilmenee maksamattomien verojen kokonaismäärä vuosien 1945, 1947 ja 1949 lopussa nykyrahassa ilmaistuna:

Vuosi	Verorästien kokonaismäärä	Rästejä saatu perittyä	Rästejä poistettu
1945	20 059	1571	407
1947	17 297	5949	583
1949	18 4601	39 570	395

Taulukko kunnan talousarvion mukaisista menoista ja tuloista (ei verotuloista) vuosilta 1945, 1947 ja 1949:

Pääloukka	1945 menot	-tulot	1947 menot	-tulot	1949 tulot	-menot
Keskushallinto	32052	706	62 133	565	79 368	411
Yleiset järjestelytehtävät	24 344	1167	45 153	19 643	72 293	1973
Opetus- ja sivistystoimi	248 083	171 112	291 578	196 376	378 317	291 115
Terv.- ja sairaanhoito	45 140	22 523	80 622	16 383	100 779	12 646
Sos. Tehtävät	114 915	9511	106 632	7995	147 590	22 975
Kiinteistöt	49 329	37 928	45 270	46 861	163 126	104 530
Liikelaikokset	-	-	-	-	-	-
Yleiset työt. tiet	3618	-	25 954	1408	32 839	2055
Pääomamenot	41 755	24 634	198 570	126 191	353 488	164 044
Yleinen rahoitus	33 143	24 740	36 409	14 722	23 012	30 085
Yhteensä	592 379	292 321	892 321	423 601	1 350 812	629 874

Vuoden 1947 talousarvion teko veroäyrin määräämisineen oli edellisiä vuosia selvästi vaikeampi. Kunnallislautakunta esitti 14.10.1946 seuraavan vuoden veroäyriksi 11 markkaa, mutta valtuusto päätti pitää sen entisessä 10 markassa. Lautakunta ehdotti 29.11.1946 ensi vuoden talousarvion loppusummaksi 862 171 euroa ja toimintatuloiksi 441 707 euroa.

Lautakunta totesi, että talousarvion loppusumma on peräti kolmanneksen edellisvuotta isompi ja jo sillä hetkellä menot olivat jo ylittäneet vuoden 1946 talousarvion. Yhdeksi suureksi menoeräksi lautakunta nimesi Savon Voimalle suositeltavat maksut. Samoin se ilmoitti, ettei avustuksiin ole ehdotettu markkaakaan. Näillä toteamuksilla lautakunta lienee yrittänyt viestittää, että veroäyrin nostopaineet olivat suuret.

Valtuuston käsittelyssä 23.12.1946 menot kasvoivat 30 150 euroa, mutta toimintatulot pienenivät 14 106 eurolla. Edellisvuodesta menot lisääntyivät peräti 28.4 prosentilla ja toimintatulot 19 prosentilla. Verotuksella koottavien tulojen osuus kasvoi 52.5 prosenttiin. Eniten kasvoivat pääomamenot, joiden osuus talousarviosta oli 22.6 prosenttia. Niitä kohotti ennen muuta sähköistämismenot ja rakennustoiminta. Opetus- ja sivistystoimen osuus laski 32.7 prosenttiin. Sosiaalitoimen osuus oli 11.9, terveyden- ja sairaanhoidon 9.0 ja yleisten töiden mm. tiet vain 2.9 prosenttia.

Perusvähennykseksi verotuksessa hyväksyttiin 10 000 markkaa (563 euroa), lapsivähennykseksi 509 ja koiraveroksi 17 euroa. Valtuusto myönsi Maatalouskerhoyhdistykselle avustuksena neuvojan palkkaukseen 563 ja Vapaan Huollon piiriyhdistykselle saman summan. Sirola Opisto, Pienviljelijäin Ylä-Savon piiri ja Vuolijoki – Rahajärvi laskuyhtiö saivat kukin 282 euroa.

Veroäyriin tarkistamiseen jouduttiin palaamaan jo 29.4.1947, kun kunnallislautakunnalle selvisi, että lopullinen veroäyrikertymä olikin 3.3 prosenttia arvioitua pienempi. Se esitti valtuustolle, että kerättäisiin ylimääräistä veroa, ns. täyteveroa, jonka veroäyriksi määrättäisiin 2.5 markkaa ja josta yksi markka sijoitettaisiin verontasausrahastoon. Kokouksessaan 5.5.1947 valtuusto laski koottavan täyteveroäyriin kahdeksi markaksi.

Tilintarkastajien tarkastuskertomus oli valtuuston käsittelyssä 3.11.1947. Siinä annettiin huomautus kunnan kassahoitajalle ilman valtakirjaa tehdyistä kuittauksista. Samoin huomautettiin kansanhuollon henkilöstöä, josta aina yksi henkilö oli kuitannut kaikki palkat. Valtuusto päätti ottaa käytännön, jonka mukaan tuli aina esittää valtakirja, mikäli halusi nostaa toisen palkan tai suoritteen. Myös asutuskassan ja lastenvalvojan tileihin haluttiin tarkennuksia.

Em. kokouksessa hyväksyttiin 426 625 euron lisätalousarvio, jossa oli määräraha terveystalon ja Puomilan henkilökunnan uudisrakennuksiin, yhteisen kunnallissairaalan kannatusmaksuihin, toimistohenkilöiden palkkoihin ja työntekijöiden tapaturmavakuutuksiin sekä 2533 euron määräraha ulosottomiehen provisioihin. Huoltolautakunnan osalta määrärahat olivat erityiskouluissa ja – laitoksissa hoidettavien maksuihin ja kunnalliskodin ruokamenoihin. Kuten edellä on todettu, pahin taloudellinen ahdinko alkoi jo vuonna 1947 taittua ja valtiovaltakin löyhensi hieman kireää otettaan sallimalla joitakin tie- ja rakennusinvestointeja. Toteutuneet menot kohosivatkin Talousarvion luvuista yli neljänneksen eli 1 123 611 euroon. Ylimääräisenä kerätyn lisäveron ansiosta nousivat verotulot arvioidusta peräti 24.6 prosenttia eli 583 840 euroon, joten verontasausrahastoon voitiin siirtää 16 401 euroa. Se oli 1.5 prosenttia toteutuneesta budjetista.

Vuoden 1948 talousarviossa menoja arvioitiin kertyvän 1 017 093 euroa eli 11.4 prosenttia enemmän kuin edellisvuonna arvioitiin ja toimintatuloja 494 776 euroa (+ 11.7), joten veroilla jäi koottavaksi 51.4 prosenttia kokonaismenoista. Kunnallislautakunta oli esittänyt jo 8.9.1947 veroäyriksi 12 markkaa, mutta valtuusto alensi sen 10 markkaan. Lautakunnan talousarvioehdotelmaan valtuusto lisäsi 22.12.1947 vielä 23 700 euroa, mm. urheilukentän rakentamiseen, teiden kunnostukseen ja sankaripatsastoimikunnalle 2090 euroa, mistä Lauri Hälinen, Eino Kaikkonen, Juho Koskelo ja Heikki Uotinen jättivät eriävän mielipiteen. Em. toimikuntaan kunnan edustajiksi valittiin Mikko Ikola ja Hannes Partanen.

Toteutuneet menot kohosivat nytkin hieman yli neljänneksen 1 278 228 euroon ja kokonaistulot 1 308 169 euroon, joten verontasausrahastoon voitiin tulouttaa 29 941 euroa. Kesäkuun alussa 1948 oli saatu kouluhallitukselta tiedot rakennettavien koulujen valtioavusta: Nissilä 74 320 ja Pyöree 41 684 euroa. pitkäaikaista kuoletuslainaa myönnettiin Nissilän kouluun 123 868 ja Pyöreen kouluun 69 472 euroa.

Vuoden 1949 talousarviossa menoja kasvatettiin edellisvuodesta 13.3. prosenttia eli 1 350 812 euroon ja toimintatuloja 12.7 prosenttia eli 629 874 euroon. Arvioiduissa menoissa opetus- ja sivistystoimen osuus oli laskenut 28.0 prosenttiin. Isot rakennuskohteet nostivat pääomamenojen osuuden yli neljännekseen eli 26.2 prosenttiin. Kiinteistöjen osuus oli 12.0, sosiaalitoimien 10.9, terveyden- ja sairaanhoidon 7.4 ja tiestön vain 2.4 prosenttia.

Veroäyri oli päätetty 10 markaksi, mutta sitä jouduttiin kohottamaan kahdella markalla lisätalousarvion laadinnan yhteydessä 4.6.1949. Lisätalousarviolla tuli koottavaksi 374 359 euroa, joka saatiin toimintatuloja korottamalla 168 226 ja verotuloja 206 133 euroa. Samalla päätettiin käynnistää 1.8.1949 alkaen supistettu kansakoulu Savimäessä ja aloittaa uudestaan koulunpito Lehtorannalla. ASO:lta otettiin 122 300 euron laina jaettavaksi asutustarkoituksiin ja hyväksyttiin Nissilän koulun rakennusurakka 88 365 euroa urakoisijana J. A Huttunen ja Matti J. Pulkka.

Lopulliset menot lisäbudjetilla kasvatetusta talousarviosta kasvoivat vielä 8.7 prosenttia eli 1 875 632 euron ja tulot jopa 13.0 prosenttia eli 1 949 641 euroon. Verontasausrahastoon saatiin nyt siirtää 74 009 euroa, mikä oli 3.9 prosenttia lopullisista kokonaismenoista.